

ANDR. SCH. STEENBERG

KOULU
— JA —
KIRJAT

ANDR. SCH. STEENBERG

KOULU JA KIRJAT

TEKIJÄN LUVALLA SUOMEKSI SOVITTI

W^M SIPPOLA

HELSINKI
KANSANVALISTUSSEURA

1908

HELSINGISSÄ
RAITTIUSKANSAN KIRJAPAINO O.-Y.
1908

Sisällysluettelo:

1. Kansamme lukutaito siv. 7
2. Miten koulu kirjoja käyttää..... » 12
3. Lukemisen opetus koulussa » 16
4. Lukutaidon käyttäminen » 21
5. Lastenkirjastot eri maissa..... » 33
6. Kirjastojen osuus koulun työssä » 53
7. Kirjaston kuntoonpano » 62

Nimiölehdellä oleva kuva on jäljennös tanskalaisen maalarin Elise Konstantin-Hansen'in 1883 valmistuneesta taulusta »Lukeva poika».

... Lopuksi ajatelkaamme, mikä rikas opetuksen lähde on kirjoissa, kuinka helppo, kuinka salattu. Kuinka tyyneesti emmekö aseta julki inhimillisen tietämättömyytemme köyhyyttä kirjain rinnalle joutumatta siitä häpeään. Kirjat ovat koulumestareita, jotka opettavat meitä ilman vit-saa ja patukkaa, ilman kovia sanoja ja kiukkua, pyytämättä palkakseen vaatteita ja rahaa. Jos sinä käyt heidän luokseen, niin eivät ne makaa; jos sinä kysyt heiltä selityksiä, niin eivät ne kieltäydy vastamasta; eivät ne hauku sinua koskas teet virheen, eivätäkä he nauruun pyrkähdä, koskas jostakin asiasta tietämätöin olet.

Philobiblon nimisestä kirjasta, jonka v. 1344 latinaksi kirjoitti Richard de Bury, Durhamin piispa Englannissa.

Tekijän alkulause suomenkieliseen laitokseen.

Työskennellessäni siihen suuntaan, että kirjat ja kirjastot tulisivat suuremmassa määrässä Tanskan kansan keskuudessa suosioon ja käytäntöön, on minulla ollut se suuri onni myötä, että olen saanut suosiollista apua niiltä henkilöiltä, jotka muissa maissa työskentelevät samain päämäärän hyväksi. Tämän avun kautta en ole ainoastaan saanut tietoja, joista minulla on ollut erinomaista hyötyä, mutta se on minussa herättänyt myös sen voimakkaan tunteen, että ne, jotka eri maissa työskentelevät kansanvalistuksen kohottamiseksi, he muodostavat kuin veljeyskunnan (ja sisaruuskunnan, kuten eräs amerikalainen kirjastonhoitajatar lisäsi, kun tätä lausetapaa käytin hänen kanssaan keskustellessani), jonka jäsenet ovat aina alttiit keskenäiseen apuun.

Ja tällöinen yhteistoiminta onkin kyllin tarpeellinen. Kansanvalistustyö on aina vaivaloista, etenkin kun varsin tärkeä osa siinä on valistustarpeen luominen. Mutta erityisesti vaivaloista on levittää kansanvalistusta kirjain avulla. Paljoa helpompaa on opettaa nuoriso laajentamaan sivistystään esitelmää kuuntelemalla. Sellainen ohjaus, jonka tarkoituksena on opettaa kirjojen oikeata käyttämistä, vaatii joukon työläitä esittäjiä ja ne ovat alotettavat jo lapsen aikaisimpina kouluvuosina, jatkuen sitten monta vuotta. Opettaa oikealla tavalla lukemaan on monelle niin vaikeata, ja kirjain käyttö voidaan tehdä niin ikävyyttäväksi, että opetuksen tulos usein on kerrassaan surullinen: koulu on kasvattanut nuorison haluttomaksi ja nurjamieliseksi kirjoja ja lukemista kohtaan.

Tuskinpa siis onkaan mitään sen tärkeämpää kysymystä kansanvalistusrienteiden alalla kuin se, mitä tämä vähäinen kirjainen, »Koulu ja kirjat», käsittelee. Sentähden olenkin etsinyt neuvoa ja apua sen kysymyksen ratkaisemiseksi monelta taholta, ennenkuin ryhdyin kirjastani kirjoittamaan. Tanskan-kielisessä aikakauslehdessä »Vor Ungdom» (Nuorisomme) ja ruotsalaisessa »Verdandi» lehdessä kirjoitin laajanlaisen alustuk-

sen asiasta v. 1902, jonka lähetin pohjoismaiden opettajille ja kansanvalistuksen harrastajille pyynnöllä, että he lähettäisivät lausuntonsa ja omat mietteensä asiasta minulle kirjallisesti. Vastauksia olen saanut monelta. Tuon tuostakin olen myös onnistunut saamaan kysymyksen keskustelun alaiseksi opettajakokouksissa. Olen myöskin hankkinut tietoja miten muissa maissa on työskennelty puheena olevan asian hyväksi, osaksi matkoillani — etenkin Pohjois-Amerikassa 1902 —, osaksi kirjallisuudesta ja kirjeenvaihdolla.

Kysymys miten on hankittava niille lapsille, jotka koulu on opettanut lukemaan, jatkuvaa tilaisuutta saada kirjoja ja tottumusta niiden oikeaan käyttämiseen, voidaan ratkaista kahdella tavalla: sekin on koulujen tehtävä tai sen tekevät yleiset kirjastot. Jälkimmäisen vastauksen mukaisesti menetellään Pohjois-Amerikassa ja osittain Englannissa. Tämä kirja on kirjoitettu siinä mielessä, että koulun on se asia ajettava. Painavana syynä siihen — jos kohta ei ainoana — on se seikka, ettei ole Tanskassa, niinkuin ei ole muissakaan pohjoismaissa sellaisia yleisiä kirjastoja olemassakaan, jotka voisivat siihen ryhtyä.

Minä toivotan pikku kirjasellani suomenkielisessä asussaan parasta menestystä matkallensa. Sydämeni täyttää onnellisuuden tunne kun tiedän, että minäkin saan olla jäsenenä siinä veljeys- ja sisaruskunnassa, joka yli maiden ja mannerten levinneenä tekee työtä sen kansaisen valistuksen hyväksi, jonka tarkoituksena on avustaa ihmislapset elämään elämänsä runsassisältöisenä, kunnollisena ja onnellisena.

Horsens'issa 3 p. kesäkuuta 1908.

Andr. Sch. Steenberg.

Suomentaja,

yhtyen tekijän loppulauseeseen, pyytää samalla huomauttaa, että hän on katsonut tarpeelliseksi sovittaa kirjasen Suomen oloja silmällä pitäen ja lisännyt siihen muutamia omia havaintojaan ja kokemuksiaan sekä opettajan, että kirjastoasiain harrastajan kannalta, samalla kun uusimmat liikkeet ja virtaukset tällä alalla ovat suomentaessa otetut huomioon.

Helsingissä 14 p. kesäkuuta 1908.

W:m S.

I. Kansamme lukutaito.

On peräti vaikea seikka saada oikeata käsitystä kansan suuren enemmistön lukutaidosta ja lukuhalusta. Ne johtopäätökset, joita voi tehdä kansakoulunkurssin suorittaneiden henkilöiden kokeista eri tilaisuuksissa, eivät anna muuta varmaa tulosta kuin että koulutiedot ja koulutaidot ovat ylen nopeasti unohtuneet. Kansakoulukurssinsa suorittaneiden lasten lukutaidon arvosteleminen on sitäkin vaikeampaa, kun nykyisen ajan vaatima tarkastusjärjestelmä ei tarjoa minkäänlaista yhteenkoottua esitystä kansakoulutyön tuloksista.

Tanskassa on olemassa kansakoulukurssin päättäneille ja siihen suorastaan liittyvänä n. s. »Efterskole» eli jatkokoulu, jota meillä jonkunlaisena hätävarana vastaavat kansakoulunopettajain toimeenpanemat tilapäiset »jatkokurssit». Näiden koulujen työ siis suurimmaksi osaksi rakentuu sille lukutaitoisuudelle, minkä lapset ovat omistaneet varsinaisessa kansakoulussa. Yleisenä valituksena jatkokoulujen opettajain taholta kuitenkin on se, että niiltä nuorilta, jotka jatkokouluihin pyrkivät ja jotka ylipäänsä muuten ovat olleet koulussaan etevimpiä, puuttuu sekä kykyä että halua käyttää kirjallisuutta. Miten perusteltua tämä jatkokoulujen opettajain valitus on, siitäkään ei ole Tanskassa vielä koottua todistusainehistoa. Meillä Suomessa kuuluu *kansanopistojen* taholta saman suuntainen haikea ja yksimielinen valitus.

Jonkunlaisen käsityksen tässä asiassa saa tutkimalla missä määrin aikakautiset julkaisut leviävät. Eipä liene enää maassamme montakaan kotia, jossa ei luettaisi jonkunlaista sanomalehteä. Tämän mukaan pystyisi siis kansa ylimalkaan sulattamaan sen lukemisen, mitä sanomalehdistö tarjoo; — kuinka suuressa määrin on tapana sivuuttaa sanomalehtien raskaammat ja samalla niiden arvokkaimmat kirjoitukset, sitä emme kuitenkaan tälläkään tavalla saa tietää. Mutta sen voi havaita, että kodeissa kaivataan lukemista, koska viikkolehdet helposti sulavine ravintoineen ovat meilläkin levenemään päin.

Vaikeampi on saada minkäänlaista käsitystä kirjain käyttämisestä. Jonkun verran antaisi asiaan valaistusta yleisten kansankirjastojen tilasto — jos se olisi meillä aikaansaatu, mikä sen pahempi ei ole vielä tapahtunut. Me emme tyydyttävän tarkasti edes tiedä miten monta yleisölle avointa kansankirjastoa maassamme nykyisin on, vielä vähemmin niiden suorittamain lainausten lukumäärää. Hyvä kun edes tiedämme sen verran, että kuntain omina ja paremmin tai huonommin ylläpitäminä oli v. 1906 maaseudulla ainakin 962 isompaa ja vähempää kirjastoa kansakouluihin sijoitettua, 423 muualle kuin kansakouluille sijoitettua ja 48 kiertävää kirjastoa, jaettuna 155 eri kiertosarjaan. Yhteensä siis 1,433 kuntain omistamaa kirjastoa maaseudulla. Kaikissa 38 kaupungissamme on kunnallinenkin kirjasto paitsi Maarianhaminassa, Raahessa ja Uudessakaarlepyyssä, vaikka se muutamissa, kuten Loviisassa, näkyy olevan miltei kokonaan käyttämätön (150 lainausta vuodessa), huolimatta kirjaston 3,000 niteestä ja kunnan myöntämästä 1,000 mk:n kannatuksesta. — Kunnallisten kirjastojen ohella toimii suuri joukko yhdistysten kirjastoja, jotka varsinkin maaseudulla ovat saman arvoiset kuin kuntain ylläpitämät kirjastot. Ensi sijassa on mainittava nuorisoseurojen omistamat noin 500 kirjastoa, työväenyhdistysten noin 300, raittiusyhdistysten 168, maamiesseurojen, Suomalaisuuden liiton ja erilaisten kirjastoseurojen y. m. arviolta noin 150 kirjastoa, eli yhteensä 1,218 yksityisten seurain omistamaa kirjastoa.

Kirjastoistamme on lisäksi sanottava, että ne ovat yleensä sängen pieniä ja vähäpätöisiä, niiden uusiminen on sattumanvaraista, hoito huono ja kunnostus tietysti samanlainen. Kirjavarastosta on valtaavasti suurin osa tavallisinta ja helppotajuisinta huvilukemista (novelleja ja pieniä romaaneja). Lukijoista huomattakoon, että kirjastoja käyttävät nuoriso ja työväenluokkaan kuuluva kansan-osa, että heistä harvat ijässään lukevat runopukuun tai näytelmän muotoon laadittuja teoksia ja että vaikka kirjastoissa onkin tietokirjallisuutta, niin sitä ei juuri nimeksikään käytetä.

Olkoon myöskin tässä mainittuna, että ei ole tapana ammattikouluissamme neuvoa nuorisolle, joka vastaisuudessa on saava toimeentulonsa maanviljelyksessä tai teollisuudessa, omin päin etsimään ja ottamaan kirjallisuudesta vastaista toimialaansa koskevia ja sitä edistäviä tietoja ja kirjoihin kätkeytyjä, kouluopetuksen puitteisiin mahtumattomia käytännöllisiä opetuksia. Ja mitenkäpä opetti, kun tiettävästi teollisuus- ja muissa ammattikouluissamme, Helsingin polyteknillistä opistoa lukematta, ei ole oppilaskirjastoja olemassakaan. Läksyjen luku on useimmissa kehittyneemminkin nuorisomme oppilaitoksissa kaikki kaikessa ja milloin sitä ryhdytään vastustamaan, niin sen vastakohtaksi ei tiedetä muuta kuin suusanallinen esitys siihen kuuluvine muistiinpanoineen. Oppilaiden ohjauksen omintakeiseen lähdekirjallisuuden hakemiseen, s. o. kirjastojen käyttämiseen ja itsenäiseen opiskeluun kirjallisuuden avulla, ei meillä katsota kuuluvan ylemmänkään opetuksen ohjelmaan, — kansakoulunopetuksesta puhumattakaan — vaikka kyllä myönnetään sen olevan kaiken opetuksen päämäärä.

Muullakin tavoin ilmenee, että kansamme ei vielä yleensä käsitä kirjallisuuden käyttämistä oikealla tavalla. Varsin suuri joukko ihmisiä pitää lukemista suorastaan ajan tuhlauksena. Ja myönnettävä on, että jos joku lukee ainoastaan kuluttaakseen aikaansa, niin on moitteessa perää. Eräässä Amsterdamin rautatiekeskusaseaman mah-tavassa odotussalissa on seinään maalattuna lauselma, jonka voi suomentaa tähän tapaan:

Aikaasi käytä rientävää,
Älä karkoita sitä ystävää!

On hyvä pitää se muistossa.

Mutta toiselta puolen muistettakoon, että lukeminen on oivallinen keino saada lepoa ja virkistystä vapaahetkinä. Vapaahetket ovat tietenkin johonkin käytettävät, ajatukset toisinaan päästettävät vapauteensa; vieläpä useimmilla ihmisillä on oikein pakko toisinaan enemmän tai vähemmän unohtaa jokapäiväinen elämänsä ja ikäänkuin siirtyä toiseksi olemukseksi. Sellaisen siirtymisen aiheuttajana käytetään monenlaisia keinoja. Monet turvaavat päihdyttäviin juomiin; jotkut ovat niin onnellisessa asemassa, että voivat matkustella; jotka pyrkivät saavuttamaan saman tuloksen *hyvää kirjallisuutta* lukemalla, niiden voi sanoa valinneen yhden parhaimmista keinoista.

Ei kuitenkaan saa olla niin, että ainoastaan unohtaaksemme jokapäiväisen elämämme työt ja tuskat tartumme kirjoihin, mutta toimellisen elämän tuoksinassa emme niitä laisinkaan käsittele. Johan me käyttäessämme kirjallisuutta ainoastaan virkistykseksemme siinä sivussa saamme runoilijain kuvauksista runsaan määrän ihmislousteiden ja ihmiskohtaloiden tuntemusta ja tunne-elämämme rikastuu. Mutta meidän tulee käyttää kirjoja myöskin varsinaisina työaseinamme hankkiessamme itsellemme tietojä käytännöllisen elämämme tarpeeksi.

Tässä junri on olemassa puutteellisuus. Vaikka huomaammekin, että useimmat ihmiset voivat yhtä ja toista omistaa sanomalehdistä ja helppotajuisista kertomuksista ja romaaneista, niin paljon harvemmat ihmiset voivat saada erää tavallisista kirjoista ja ainoastaan varsin harvat voivat niitä käyttää todellisena apunaan elämässään ja työssään.

Siitä kai johtuu, ettei kansa pidäkään kirjoja niin erinomaisessa arvossa, esimerkiksi omistusoikeudelliselta kannalta. Jos joku lainaa toiselle veitsen, niin totta maar lainaaja itse sen heti tarvittuaan palauttaa omistajalle; mutta lainatessamme toiselta kirjan on peräti epävarmaa, muistammeko toimittaa sitä takaisin. Myöskin se tapa, jolla kansamme nykyisin käsittelee kirjoja, ei todista erityistä kunnioitusta tai rakkautta niitä kohtaan.

Syitä kirjain käyttämiskyvyn puutteeseen ja niiden huolimattomaan kohteluun voisimme mainita useitakin. Mutta ennen muita kääntyvät ajatuksemme kansakouluun. Se on kansakoulu, joka ensin antaa kirjat lasten käsiin, opettaa käyttämään niitä; siispä koulu on myöskin vastuussa siitä millä mielellä lapsi katselee kirjoja, kun hän jättää koulun ja miten hän on varustettu niitä omin päinsä käyttämään. Jos lasten mieliala kirjoja kohtaan ei ole ystävällinen ja heidän kykynsä itseksensä käyttää kirjoja on puutteellinen, niin epäilemättä on koulun muutettava niitä muotoja ja tapoja, joilla se tähän asti on lapsille kirjain käyttämisestä opettanut. Ja aivan välttämätön on tämä muutos siinä tapauksessa, jos osottautuu että koulu vielä lisäksi jossakin suhteessa suorastaan vastustaa kirjain järkevää ja hedelmällistä käyttämistä ja siten ehkäisee lapsia käsittämästä kirjoja hyväksi ystäviksi ja apulaisiksi.

2. Miten koulu kirjoja käyttää.

Koulu käyttää opetustyössään etenkin kahdenlaatuisia kirjoja: lukukirjoja ja oppi- eli läpsykirjoja.

Meidän aikanamme ponnistellaan kaikin voimin hyvään *lukukirjain* aikaansaamiseksi. Tunnettu ruotsalainen kirjailijatar *Ellen Key* varsinkin on ankarasti arvostellut useimmissa vanhemmissa lukukirjoissa esiintyvää kirjavaa joukkoa lukukappaleita, jotka tekevät koko sisällön häiritsevän levottomaksi ja hajanaiseksi. Hän valittaa, että sellaiset lukukirjat sisältävät levottomana sekoitukseksi poimintoja lastenkamarista, uskonopista, runoudesta, luonnontiedosta ja historiasta. Lasten mielikuviin johdetaan vaikutelmasta vaikutelmaan, se närppii sivumennen moninaisista eri aineista, näkee näköalan näköalan jälkeen vaeltavan ohitse, voimatta kiintyä mihinkään. Ennen vanhaan oli arvostelijan mielestä toisin; silloin ei oikeastaan ollut muuta lukukirjaa olemassakaan kuin Aapiskirja siinä kiekuvine kukkoineen. Kun se oli läpikäyty, käytiin suoraa päätä käsiksi »Kansansatuihin», Raamattuun, Fryxellin tai Plutarkon kertomuksiin. Näitä kirjoja luettiin yhä uudestaan ja uudestaan. Mutta sitten niistä saatiinkin vaikutelma, joka oli suuri ja voimakas, joka oli tyhjentyvätön houkutellessaan mielikuvituksen ja ajatuskyvyn uuteen työhön ja uuteen iloon; lukukirjoissa sitä vastoin ikävöivät lapset päästä kappaleesta kappaleeseen nähdäkseen eikö lopultakaan tule mitään hauskeempaa.

Eihän mikään pitäisi ollakaan esteenä laatiessa lukukirjoja sellaisiksi, että ne, antaen lapsille yhtenäisen vaihtelun jostakin asiasta samalla noudattaisivat kasvatusopillista sääntöä siten että esityksessään tasaisesti edistyivät muodon ja sisällön täydellisyyden puolesta.

Mutta lasten suhdetta lukukirjoihinsa on määräämässä eräs toinenkin seikka: niitä käytetään äidinkielen kieliopin opetuksen välineinä. Siitä hidas lukeminen, tavujen, sanain ja lauseiden kertautuva harjoitus, siitä usein hiusta halkaiseva lauseenjäsennyttämisen harjoitus. Mutta sitä tehdessä häipyä lukukirjan aines, sen todellinen sisältö lasten mielistä, sillä heidän voimansa kuluvat lukukappaleen muodolliseen käsittelyyn. Lapsilla ei ole tilaisuutta antaa mielikuvituksen pukea sanoja eläviksi käsitteiksi ja luoda kertomuksiin lihaa ja verta. Usein onkin tästä seurauksena se, että lapset harjaantuvat ainoastaan puhtaasti koneelliseen sisälukuun. Tekstin alituisesta pirstomisesta tulee lukeminen lapsille sanomattoman ikäväksi; työtapä käy raskaaksi ja hitaaksi. Jos lukeminen on herättänyt lapsessa jonkunlaisenkaan harrastuksen, tulee hän houkutelluksi kurkistelemaan lukukirjan ominpäin etukäteen; mutta täten tulee paha yhä pahemmaksi, koska kirja täten nopeasti kadottaa uutuuden viehätyksensä. Kun tähän vielä lisäämme, että lapset monissa kouluissa vuodesta vuoteen jauhavat lukukirjaansa samalla tavalla, niin eipä ketään ihmetyttäne, että lukukirja on lapsista julman ikävä kirja.

Tulemme sitten *läksykirjoihin*. Vanha tapa lukea läksyjänsä yhäti kertaamalla yhtä ja samaa kirjankappaletta kunnes sen muistaa sana sanalta jonottaa ulkoa muistista, lienee alkuperäisin käytetty kirkollisessa dogmatisessa uskonopetuksessa ja johtuu siitä, että kun kansalla ei ollut kirjoja eikä lukutaitoakaan, niin olivat tärkeimmät opinkappaleet saatavat kansan tietoisuuteen sillä ainoalla mahdollisella keinolla, mikä niissä oloissa oli käytettävänä. Aluksi ei juuri muuta opetusta ollut tarjollakaan ja kun sitäkin aikaa myöten tuli, omaksuttiin ulkoluvunjonotus todellisena ja ainoana oikeana opetustapana muidenkin aineiden opetuksessa, niin että yksinpä luonnontietoakin näkee vielä joskus ulkolukuna opetettavan. Ja vaikkapa

ulkoluku onkin nykyisin useimmissa aineissa hyljätty, niin esiintyy se sittenkin kaiken läksyjen lukemisen ydinkohtana: rajoitetun aineksen muistiin takomisena enemmän tai vähemmän omintakeisessa muodossa, tavallisimmin käyttäen läksykirjan sanamuotoa, että oppilas voisi kuulustelussa toistaa kysymyksessä olevan opetusaineen kohdan. Täten menetellen tuleekin vähitellen melkoinen ainesmäärä muistiin taotuksi, päämääränä se, että oppilas voi vapaalta kädeltä laskettaa yksityiskohtia myöten, mistä kohden tahansa vuotuisissa kuulusteluissa oppiaineeseen tartutaan. Tämä työtapa, jolla on suuri joukko kannattajia opettajain joukossa, tuottaa kuitenkin niille oppilaille, joiden muistikyky ei ole kehittynyt, monta tuskaa ja käy yhä vaikeammaksi sentähden, että muistettavaksi vaaditut asiat eivät tavallisesti vähääkään herätä lapsen harrastusta ja mielenkiintoa, joka helpottaisi niiden muistiin kiintymistä. Jos lapsen lukutaito lisäksi on ainoastaan koneellinen, niin että se ei voi herättää luettuihin sanoihin liittyviä mielikuvia, tulee tietysti läksyjen lukukin vallan koneelliseksi ja siitä syystä sisällyksettömäksi ja kiusalliseksi. Eipä siis ole kummaa, että useimmat lapset katselevat läksykirjojaan vihaisin silmäyksin tai täydellisimmällä välinpitämättömyydellä.

Se mitä edellä on sanottu, koskee etenkin opetusta 13—15 vuoden ikään. Jos lapsi tällä ijällä jättää koulun oppimatta käyttämään muita kirjoja kuin luku- ja oppikirjoja, niin ei kenenkään pidä ihmetellä, että hän heittäessään hyvästit koululle sanoo jäähyväiset myöskin kirjoille. Ja se tietomäärä, minkä koulu niin suurella vaivalla on lapsiin istuttanut, unohtuu pian. Eikä koulu ole neuvonut keinoja miten oppilaat itsetoiminnallaan voisivat pitää tietonsa vireillä. Se tulos, minkä yhteiskunta on saavuttanut kalliilla uhrauksillaan alkeisopetusta ylläpitäessään, voidaan hyvällä syyllä sanoa jokseenkin vähäpätöiseksi. Tulos käy yhäkin laihemmaksi, kun otetaan lukuun se seikka, että oppilaat saavat koulunkäyntiajaltaan perinnöksi sen käsityksen, että kirjat ovat ylen ikäviä seuralaisia. Tästä kaikesta johtuvat ne lukuisat suorasanaiset ja runopukuiset vaatimukset, joi-

den sisällyksenä on kuivain oppikirjain poistaminen käytännöstä.

Kun tämä on tuloksena 8—10-vuotisesta, usein pakollisesta lasten kirjalle saamisesta, niin voimme varmuudella sanoa, että tässä menettelyssä on jotain hullusti päin. Eiväthän kirjat toki ole niin kehoja seuralaisiksi. Ne monet, joille kirjat ovat hyviä ja viisaita ystäviä ja jotka niistä saavat hyödyllisimpiä tietoja elämäänsä varten ja parhaan nautintonsa, he varmaan ovat sitä mieltä, että koulu menettelee suorastaan väärin lapsia kohtaan, kun se ei opeta heitä ottamaan osaansa kirjain sisältämästä rikkaudesta, ja vielä enemmän väärin, jos se pelottaa lapset pois kirjain luota.

Onpa siis täysi syy käydä tutkimaan mitä koulu puolestaan — lukemisen opetuksensa ohella ja muuten kirjoja käsittelemällä — voipi tehdä lasten lukukyvyn ja lukuhaluun kehittämiseksi.

3. Lukemisen opetus koulussa.

Sauraavassa ei tarkoiteta esittää mitään varsinaista lukemisen opetuksen teoriaa, vaan ainoastaan huomauttaa muutamista näkökohdista, jotka edistävät tämän kirjasen tarkoituserää: sellaisista nimittäin, jotka laajemman ja tarkoituksenmukaisemman kirjain käyttämistaidon avulla kohottavat kansamme valistusta.

Jokainen terve lapsi haluaa sekä toimia että kartuttaa tietomääräänsä. Jälkimmäistä haluaan pyrkii lapsi tyydyttämään sekä aistimiaan käyttämällä että muiden kertomuksista. Ja jos hän ei saa ketään itselleen kertomaan, niin on hän iloinen siitäkin, että hänelle luetaan ääneen. On siis aivan luonnollista, että lapselle tulee halu mielellään oppia tuo merkillinen taito ymmärtää mitä kirjat kertovat.

Koulu älköön koskaan unohtako, että *kirjoitettu* sana ei ole muuta kuin *puhuttu* sana uudessa muodossa. Tämä uusi muoto on monessa kohdin paljon vähäpätöisempi, mutta sillä on myöskin niin monta käytännöllistä etua, että kirjoitustaito sittenkin on ihmissuvun pitkän kehityskauden ihmeellisimpiä keksintöjä. Jota vähemmän lapsi siis kykenee käyttämään kirjoitettua sanaa, sitä huomattavampi osuus kertomuksella ja ääneenluvulla on opetuksessa. Mutta mitä enemmän koulu pystyy yhdistämään kirjoitettua sanaa puhuttuun, sitä laajemmassa määrässä lapsi luonnollisesti voi kirjoitettuakin sanaa hyödykseen käyttää.

Siihen on pyrittävä, että lapsi voi kirjoitetusta sanasta omata samat sielulliset vaikutelmat kuin puhutustakin. Tämä ei kuitenkaan ole niinkään helppo asia, koska luku-

taidon puhtaasti koneellisen puolen tarkkaaminen vaatii niin tyyten lapsen huomion ja voimat, että hänelle ei jää, ellei suurinta huolellisuutta noudateta, enää tarpeeksi voimia tärkeimpään: käsittämään, minkä elävän ajatuksen sana- ja kirjainmerkit kätkevät.

Tätä suurta voimain ponnistusta ei aina oteta huomioon. On kuitenkin noussut ääniä, jotka arvelevat, että kun lukemisen oppiminen ylimalkaan tuottaa lapsille niin ankaran työn, niin pitäisi koulunkäynnin alkua myöhästyttää pari vuotta, ennenkuin pannaan lasten niskaan sellainen paino, joka ehkäisee elimien ja aistien luonnollisen kehityksen. Tätä asiaa ei nyt kuitenkaan oteta ratkaistavaksi tässä yhteydessä.

Joka tapauksessa on lukemisen opetusta johdettava siten, että lapset joka hetki käsittävät kuolleiden sanain takana olevan eläviä kuvauksia ja eläviä ajatuksia. Lukutaitoa ei pidä niin sanoaksemme »puhtaaksi viljellä». On nimittäin kylläkin tunnettua, että puhtaasti koneellisella lukutaidolla voi näköaistin ja siihen liittyväin ulkonaisten kirjainmerkkiryhmäin ulkoa oppimisen avulla saavuttaa erinomaisenkin äänenpainon. Mutta jos kysytään lapselta, joka näin »kauniisti» osaa lukea, mitä luettu sisältä, niin hämmästykseksi huomataan, että luetun kappaleen ajatus, kielenkäytön taitavuudesta huolimatta, onkin jäänyt tajuamatta. Sellaisen lukutaidon arvoa voidaan verrata tulokseen, joka saavutettaisiin, jos tahdottaisiin herättää lapsen rakkautta musiikkiin, opettamalla hänet taitavaksi nuottien lukijaksi ja suureksi sormitaituriksi käyttämällä kielelöntä pianinoa tai viulua, josta ei lähde ääntä.

Luonnollisesti vaatii ymmärteellisen lukemisen harjoitus paljon enemmän ponnistusta lapsenkin puolelta. Siitä syystä on lukemisen opetus järjestettävä siten, että puhtaasti mekaaniset vaikeudet eivät ehkäise lasta tajuamasta sanain käsitteitä *) ja aine on valittava siten, että sekin

*) Amerikan ja Englannin kouluissa käytetään opetuksen alkuasteilla sellaisia Amerikan historian, Englannin historian y. m. oppikirjoja, jotka ovat laaditut yksitavuisista sanoista — varmaan-kin juuri siinä tarkoituksessa, että lapset helpommin tajuaisivat sanain käsitteet.

pieni kokemuspiiri, mikä lapsella jo on, auttaa ymmärtämään mitä hän lukee. Se mitä luetaan, sisältäköön vähän uutta, vähän lisää lapsen entisiin mielteisiin ja kokemuksiin. Mutta jos uutta ainesta tulee niin paljon, ettei lapsi heikoilla henkisillä voimillaan voi sitä sulattaa ja tajuntaansa omia, niin ei lapsi jaksakaan hallita lukemista, vaan lukeminen voittaa lapsen — ja niin joudutaan koneelliseen lukemiseen.

Opettajat kyllä tietävät, että varmin keino saada selville, onko lapsi käsittänyt lukemansa, on panna lapsi omin sanoin luettua esittämään. Se suuri vaikeus, jota tämä useimmille oppilaille tuottaa, aiheuttaa kuitenkin, että opettajatkin usein kyllästyvät jättämään kovin vähälle luetun uudelleen esityttämisen tai joutuvat toiseen äärimmäisyyteen: saivartavat tuntikauden muutamaa lausetta, joka menettely myöskin on omansa kuolettamaan varsinkin vilkasten lasten harrastuksen. Suullisessa yhtäjaksoisessa luetun esittämisessä voi parhaiten huomata, ovatko lapset pystyneet sovittamaan uuden opitun aikaisemmin saavuttamansa miellepiirin kehykseen tai siitä ottamallaan mielikuvilla täydentämään äsken saatua. Jos lukutaito on oikealla tolalla, niin voi usein huomata miten voimakkaasti lukukappaleen uudet kuvat vaikuttavat lasten tunteeseen. Vaatimalla lasten esittämään lyhyt yhteenveto luetusta saadaan myöskin selville missä määrin hän on ymmärtänyt luettujen lauseiden yhteenkuuluvaisuuden. Kaikissa tapauksissa on tällainen »kertomisen» taito koulutyön tärkeimpiä puolia ja opetuksen kelvollisuuden mittapuu.

Kuvat ovat erinomaisia välikappaleita saamaan lapset synnyttämään lukemistaan sanoista eläviä mielikuvia. Saammehan usein huomata, että ensimmäiset sanat, mitä lapsi haluaa saada selville, s. o. oppia lukemaan, on jonkun häntä miellyttävän kuvan alle painettu teksti eli kuvan selitys. Ja useimmilla lapsillahan onkin suuri halu kuvien katselemiseen. Kuvat ovat tosin merkkikieltä samoin kuin sanatkin, mutta lapsille monin verroin helpommat lukea s. o. käsittää niissä esitetyt ajatukset. Mutta aivan itsestään ei lapsi voi kuviakaan ymmärtää niin hyvin kuin jos häntä siinäkin ohjataan, ja se on sitä tärkeämpi teh-

tävä, mitä laajasisältöisempi kuva on ja mitä enemmän siinä on perspektiiviä ja valaistusvastakohtia.

Kuvista puhuessa huomattakoon, että ne eivät suinkaan voi koskaan korvata todellisia esineitä, jota paitsi ne — piirtämällä tehdyt pikemminkin kuin valokuvat — saattavat toisinaan herättää aivan nurjiakin käsityksiä. Lisäksi huomattakoon, että kuvallinen esitys asioista, jotka lapsen mielikuvitus yhtä hyvin, ehkä paremminkin, voi selvittää, ei ole ainoastaan hyödytön, vaan vieläpä häiritsevä.

Mutta se mitä edellä sanottiin ei millään tavalla tee tyhjäksi väitettä, että kuvilla on mitä suurin merkitys lasten sielunelämän ja mielikuvavaraston kehitykseen. Sen vuoksi tulee jokaisen koulun hankkia itselleen runsas kuvavarasto. Tässä emme tarkoita yksin noita koulutarpeiden kaupoista ostettuja suuria maantieteellisiä, luonnonhistoriallisia, sivistyshistoriallisia y. m. vartavasten kouluopetuksessa käytettäviä tauluja, joita luonnollisesti on hankittava niin runsaasti kuin koulun varat suinkin myöntävät. Mutta erittäin käyttökelpoinen ja usein yhtä hyödyllinen ja tarpeellinen kuvasto voidaan jokaiseen kouluun hankkia toistakin tietä, vieläpä ilman sanottavia kulunkeja. Se syntyy aivan itsestään, jos opettaja alkaa noudattaa sääntöä: älä milloinkaan heitä pois paperipalasta, jossa on painettuna joku käyttökelpoinen kuva, vaan liimaa se vahvemmalle paperille ja pane talteen. Vanhoissa kuvalehdissä, kirjakauppiasten kiertokirjeissä j. n. e. on riittämään asti raaka-ainetta. Jos me opettajat leikkaamme kuvat irti ja hankimme sopivaa tanakkaa paperia pohjiksi sekä annamme lasten itsensä liisteröidä kuvat niille, niin uskomattoman lyhyessä ajassa saamme kouluumme laajan kuvakokoelman lasten opiksi ja huviksi. Mutta kuvat pitää järjestää määrätyn järjestelmän mukaan, niin että helposti löydämme mitä tahdomme, muuten supistuu kokoelman hyöty perin vähiin. Kuvien järjestämiseksi voimme menestyksellä käyttää samoja järjestelmiä kuin kirjojakin varten. *)

*) Tällaisten kuvakokoelmain järjestämisestä puhutaan tarkemmin etempänä luvussa: »Kirjaston kuntoonpano».

Erinomaisen paljon voi opettaja, joka pitää silmänsä auki, vuosien kuluessa kerätä myöskin kaikenlaisia pikku esineitä opetuksen ja nimenomaan lukutaidon opetuksen edistämiseksi. Mutta kun se puoli ei kuulu tämän kirjan piiriin, niin tyydymme tässä ainoastaan tämän seikan mainitsemiseen.

Niinkuin jo edellä lausuttiin, voidaan kysyä, eikö ole oikeinta koettaa päästä niin pian kuin suinkin varsinaisesta lukukirjasta erilleen ja ryhtyä muihin oppikirjoihin. Vastaus riippuu lukukirjan laadusta. Se voidaan näet toimittaa siten, että se aluksi vastaa muita kirjoja. Mutta ennen kaikkea on tärkeätä, että lukukirja *on sellainen* ja että sitä *käytetään siten, että lapset iloitsevat* siitä. Siihen tulokseen päästäksemme ei sen suinkaan tarvitse sisältää yksinomaan sellaista, mitä me tavallisesti kutsumme huvilukemiseksi. Päinvastoin lapset haluavat mielellään oppia ja tulla jotain tietämään myöskin kirjoista, jos vaan pystyvät saamaan niistä eloksi. Lukukirjan avulla voidaan avata uusia näköaloja, herättää uusia harrastuksia. Mutta jos lukukirjaa pääasiallisesti käytetään äidinkielen kieliopillisen rakenteen opettamisvälineenä, niin silloin se ei enää voi pitää vireillä lasten mieltymystä itseensä.

Hyvänä lukukirjan arvon määrääjänä voimme pitää sitä seikkaa, missä määrin lapsilla on halua lukea sitä yhä uudelleen. Lapsilla näet on luontoperäinen halu yhä palata asiaan, joka on täyttänyt heidän mielikuvitustansa ja herättänyt heidän tunne-elämänsä; senpätähden tahtoo lapsi kuulla kerrottavan muutamia erityisiä tarinoita uudestaan ja taas uudestaan. Tätä halua on koulunkin sopivalla tavalla käytettävä syventääkseen lasten käsityskykyä ja totuttaakseen heidät perinpohjaiseen lukemisen taitoon.

4. Lukutaidon käyttäminen.

»Kirjat ovat kyllä hyviä olemassa, mutta eivät kelpaa mihinkään, ellei niitä osaa oikein käyttää.»

Sahari Topelius.

Se lukutaito, jonka koulu pystyy lapsille hankkimaan, käytetään koulun itsensä palvelukseen tutustuttaen — vieläpä jos suinkin on mahdollista, oikein perehdyttäen — lapset muutamiin kansalliskirjallisuuden parhaisiin runoteoksiin ja läksyjen luvulla hankkien heille jonkunlainen tietovarasto. Mutta tällä ei koulu ole saavuttanut sitä, mitä lukemisen opetuksen päämääräksi on asetettava. Koulun tulisi opettaa lapsia käyttämään kirjoja sillä tavoin, että heillä olisi elävä halu ja kyky käyttää kirjoja edelleen senkin jälkeen kuin ovat koulun jättäneet. Oppilaiden tulee pystyä jatkamaan kulkuaan eteenpäin sivistyksen polulla omin neuvoin siitä ruveten kun koulun johdatus lakkaa. Ja mitä lyhyempi koulu aika on, kuten esim. meillä täällä Suomessa, sitä tärkeämpää on kohdistaa huomio sellaisen omintakeisuuden saavuttamiseen.

Myöskin lukemiseen soveltuu sananparsi: »Ei koulua vaan elämää varten». Ja jos pyrimme saamaan lukemisen jo kouluissa parhaalla tavalla kuntoon, niin on meidän ensiksi itsellemme selvitettävä, miten aikuiset kirjoja käyttävät — eli miten heidän ainakin niitä tulisi käyttää.

On jo aikaisemmin mainittu, että kirjoja käytetään ajanvietteeksi, huvilukemiseen. Silloin tulee ensinnä mai-

nita *romaanit*. Romaanejakin voi lukea monella eri tavalla. Niitä voipi lukea — ja tietenkin myös kirjoittaa — siten, että pääasiana pidetään n. s. romaanin juoni eli kysymys siitä, miten käypi rakastajan ja rakastetun, eli kuinka suunniteltu rikos pannaan toimeen tai mahdollisesti paljastetaan j. n. e. Tästä juuri syntyy kirjan »jännittäväisyys» ja sen mukaan monet arvostelevat kirjan arvon. Jos juonen lopputulos tulee ennenajojaan ilmi, niin on ilo tarvelty. Se on varmaan syynä vihkoromaanien ja sanomalehtien jatkoromaanien eli »följetongien» laajaan leviämiseen, koska tämäntapainen lukeminen turvaa siitä onnettomuudesta, että ratkaisu tulisi tiedoksi liian aikaisin. Sen päähän ei milloinkaan pälkähä lukea kirjaa toistamiseen, joka lukee kirjoja ainoastaan niiden jännittäväisyyden tähden; hänhän jo tietää miten kertomuksessa käy.

Mutta romaanit voivat antaa meille paljon enemmänkin. Kuinka paljon ihmiselämää voimme oppia niiden avulla tuntemaan, kuinka paljon ihmisluonteen laatua ja kehitystä! Runoilija luopi henkilönsä, heidän tekonsa ja luonteensa luonnon s. o. todellisuuden mukaan; mutta runoilijakyvyllään pystyy hän esittämään niitä meille uudessa valaistuksessa. Hän ikäänkuin puristaa yhteen koko ihmiselämän kehityskauden, niin että meidän on sitä helpompi seurata ja ymmärtää; hän osaa kertoa meille ihmisistä sillä tavalla, että me tulemme katselleeksi niitä aivan uusilta puolilta. Ja juuri siitä syystä, että runoilija perustaa todellisuuteen, voi hän meissä herättää samoja tunnevaikutelmia kuin ne ovat, jotka ovat hänen oman mielensä täyttäneet.

Hän tietää, että ne ihmiset, joista hän kertoo, eivät ole mitään tyhjässä päilyviä henkikuvia, vaan maisia luomuksia, jotka ovat riippuvaisia siitä maasta ja paikkakunnasta, jossa he elävät, siitä yhteiskunnasta ja perheestä, joka on heidät kasvattanut. Sentähden ei runoilija esitä meille pelkkiä ihmiskuvauksia, vaan hän kertoo meille luonnosta, kylistä ja kaupungeista, taloista ja pelloista, kotielämästä ja yleisistä harrastuksista.

Näiden kuvausten muodostamalle pohjalle tulee nyt lukijan oman mielikuvituksensa voimalla maalata, mitä runoilija on nähnyt ja ajatellut. Jota syvemmälle me

tunkeudumme kysymyksiin, jota vilkkaampi mielikuvi-
tukseemme on, sitä selvemmin me näemme ja sitä runsaam-
min me tunnemme. Mitä useampia, runoilijan esittämään
aiheeseen liittyviä käsitteitä ja mielikuvia meidän sielus-
samme jo entuudestaan on, sitä helpompi meidän on ym-
märtää runoilijan esityksiä ja tunnistaa hänen luomiaan
kuvia.

Tämän voimme huomata monella tavalla. Kun me
luemme kirjaa, joka käsittelee kotoisia olojamme, pys-
tyimme aivan eri tavalla »seuraamaan mukana» kuin kerto-
muksia vieraiden maiden ja kansain oloista. Se, joka on
matkustanut vieraassa maassa ja elänyt vieraan kansan
keskuudessa, kerrassaan hämmästyä sitä uusien tuntei-
den paljoutta, minkä hän saa luettuaan uudelleen jonkun
tämän vieraan maan kirjallisuuteen kuuluvan kirjan,
jonka hän ennen matkaansa jo luuli tunteneensa perin poh-
jin. Sen vaikuttaa saavuttamansa tämän maan lähei-
sempi tuntemus. Ja vaikkapa kirja käsittelee kotoisiakin
oloja, niin tuntuvat sen henkilöt ja ympäristö usein niin
vierailta, että oikein tarvitsemme lisäselityksiä voidak-
semme täysin käsittää kirjan esittämiä oloja.

Helpoin on päästä ymmärtämään kertomuksessa esi-
tettyjä ympäristöjä. Siinä on kartoista, kuvista ja muista
kirjoista suuri apu. Tästä voi luetella lukemattoman
määrän esimerkkejä. Voidakseen oikein ymmärtää Gustav
Frenssen kirjaa »Jörn Uhl'»ia olisi erinomaiseksi avuksi
tuntea talonpoikaistalojen rakennustapaa Ditmarskissa *).
Kuinka laihoiksi jäävätkään länsisuomalaiselle tai ikänsä
Pohjanmaan lakeuksilla eläneelle Juhani Ahon y. m. ihanat
kuvaukset Karjalan siintävistä seljistä ja vihertävistä
vaaroista verrattuna siihen, joka on näillä mailla liikkunut
tai edes nähnyt hyviä kuvia ja tauluja Karjalan kiehtovista
maisemista. Kuinka suuri ilo onkaan lukijalle siitä pie-
nestä Löfsjön kihlakunnan kartasta, joka on liitettynä
Selma Lagerlöfin »Gösta Berlingin satuun»; ulkomaalai-
sille lukijoille ja arvatenkin monelle ruotsalaisellekin olisi

*) Esim. R. Mejborgin teos: »Pohjoismaiden talonpoikaistra-
kennukset 16, 17 ja 18 vuosisadalla» antaisi siihen asiaan paljon
valaistusta.

ollut hyväksi avuksi, jos mainitun kirjan lukuun: »Maise-mat» olisi liitetty muutamia kuvia Värmlannin järivistä ja metsistä.

Mutta siihen on erikseen opittava, jotta voisi lukea kirjoja nyt esitetyllä tavalla, ja koulun on jo lapsille se oppi annettava. Kun kerran suhde on sellainen, että romaanit ovat paljon enemmän kuin puolet kaikesta täysikäisten lukemisesta — sanomalehdet pois luettuna —, useiden ulkomaalaisten suurten kansankirjastojen tilaston mukaan se on noin 80 %, Kristianian kansankirjaston 75 % ja *Helsingin kansankirjaston* vuodelta 1907 julkaiseman tilaston mukaan 90 % *kaikista lainatuista kirjoista*, lukumäärälleen ja sivuluvulle luonnollisesti vieläkin enemmän, niin eikö siis koulun *suora velvollisuus* ole opettaa lapsia omistamaan tämän tapaisesta lukemisesta niin paljon kuin mahdollista? Sen sijaan, että lapsia viimeiseen asti koetetaan varjella romaanien lukemisesta ja, kun se ei enää käy päinsä, annetaan heidän suinpäin itsekseen niitä ahmia, niin olisi heitä jo aikaisin tutustettava hyviin romaaneihin osaksi siten, että opettaja lukee ääneen niitä lapsille, osaksi siten, että hän kertoo niiden sisällöstä. *) Myöskin on lapsille itsellensä suotava tilaisuutta lukea ääneen tai itsekseen, koulussa tai kotona, aina olosuhteiden mukaan. Auta lapsia saamaan lukemistaan kirjoista täyteläisiä ja eloisia mielikuvia siten, että puhut heille niissä kerrotuista henkilöistä ja tapahtumista, näyttelet heille asiaa valaisevia karttoja ja kuvia sekä selittelet niitä olosuhteita, joissa kirjan tapahtumat liikkuvat ja jotka ovat herättäneet lasten harrastusta. Anna lasten itsensä kertoa kirjan tapahtumia tai selittää tapahtumapaikkoja joko suullisesti tai kirjallisesti.

Kun lapsia opetetaan tällä tavoin lukemaan kirjoja, niin käyvät ne pikku lukijoille monin verroin rakkaammiksi; heille tulee halua lukea kirja yhä uudestaan, ja vähitellen

*) Kuuluisan tanskalaisen kansanvalistajan *Kristian Kold'*in kansanopisto-opetus perustui suureksi osaksi juuri sellaiseen kirjallisuuden merkkiteosten, m. m. Ingemannin romaanien ääneenlukemiseen ja selostamiseen. Aivan samalla tavalla antaa rva *Humphry Ward* kirjassaan »Robert Elsmere» nuoren papin käyttää Shakespearen, Dumasin ja Walter Scottin teoksia.

he oppivat ymmärtämään miten totta on Fr. Rückert'in lause:

»Kirjaa, jota et viehäty lukemaan uudestaan,
Ei sinun kannata lukea ollenkaan.»

Jos ei lapsia opettamalla opeteta lukemaan romaaneja tällä tavoin, lankeevat he epäilemättä aikanaan romaaninlukukukumeeseen; he kiihottuvat ahmimaan yhä väkevempiä ja väkevempiä romaaneja joko etsimällä aina jännittävämpiä, jolloin he löytävät rikosromaanit, tai etsimällä tunneärsytystä aiheuttavia kuvauksia.

On olemassa muunkinlaista huvilukemista kuin varsinaiset romaanit ja sen tapaiset, nimittäin *matkakertomukset* ja *elämäkerrat*. Ne voivat olla aivan yhtä mieltäkiinnostavia kuin romaanit eikä siis niiden sentähden tarvitse »jännittäväisyydessä» antaa perään romaaneille. Ajatelkaamme esim. Fridtjof Nansenin »Matkustusta pohjoisella jäämerellä», Stanley'n »Livingstonea etsimässä», Sven Hedinin »Matkustusta Aasiassa» tai Amundsenin »Luoteisväylän purjehtimista». Mutta sellaisia kirjoja lukiessa tulee vieläkin useammin tarve saada lisäselityksiä, jotka luettua selventäisivät ja syventäisivät. Siten sellaisia kirjoja lukemalla saadaan arvokkaita lisä todelliseen tietovarastoon. Myöskin tällaisessa lukemisessa on lapsia ohjattava oikealle ladulle.

Tulemme sitten varsinaisen tietokirjallisuuden lukemiseen. Se tarkoittaa joko tiedon hankkimista erityisessä määrättyssä aineessa tai järjestetyn yleistiedon ja yhtenäisyyden saavuttamista.

Ensinmainittuun lukemiseen — nimittäkäämme sitä *hakulukemiseksi* — käytetään tietosanakirjoja, käsikirjoja, sanakirjoja, kartastoja, siis kirjoja, jotka yhteensä muodostavat n. k. *käsikirjaston*. Kykeneväisyyttä käyttää sellaista kirjastoa puuttuu meiltä sangen suuressa määrässä. Jo niin ulkonainen ja vähäpätöinen seikka kuin esim. aakkosellinen ainejärjestys tuottaa monille ihmisille suurta vaikeutta, mikä muuten ilmenee toisellakin tavalla esim. siinä kömpelyydessä, millä yleisö käsittelee

aakkosellista vaaliluetteloa. Tuo puutteellisesta harjoituksesta johtuva kykenemättömyys käsitellä käsikirjoja johtaa siihen, että useimmat ihmiset eivät edes ajattelekaan sitä tietä etsiä nopeasti niitä tietoja, joita he sillä hetkellä tarvitsisivat. Että meillä tässä kohden ollaan joka puolelta huonolla kannalla, osottautuu myöskin siinä, että vaikka meillä vuosi vuodelta ilmestyy yhä runsassisältöisempiä ja erittäin arvokkaita tietokirjoja, niin niitä on miltei mahdoton sen käyttää, joka ei lue koko teosta, siitä syystä nimittäin, että niistä miltei aina puuttuu täydellinen aakkosellinen asialuettelo. Sama puute vaivaa aikakaushlehtiämme. Kirjakaappiimme kasaantuu vuosikerta vuosikerran viereen sisältäen oikean tiedon aarreaitan, mutta se on miltei arvoton sille, jonka tarvitsee etsiä erikoista alaa koskevia tietoja, sillä aakkosellisen asialuettelon puutteessa on mahdotonta tai ainakin kiusallisen vaikeata löytää suuresta joukosta sitä mitä hakee.

Toisin onkin laita muutamissa muissa maissa, esim. Amerikassa. Siellä on tultu huomaamaan, että on parempi yhden nähdä se vaiva, mikä syntyy kirjan tietoineksen järjestämisestä järjestettyyn asialuetteloon, kuin että monet kuluttaisivat aikansa etsiessään erikoistietoja kirjaa selailemalla ja mahdollisesti lopultakin niitä löytämättä. Ja amerikalaiset 12—14 vuotiset lapsetkin ovat paljon kätevämpiä käyttämään kirjoja hakemistoina ja käsikirjoina kuin useimmat täysi-ikäiset meillä.

Tämäkin näetten on seikka, jota on opetettava. Tarvitaan tottumusta oppiakseen käyttämään käsikirjastoa ja siihen tarvitaan harjoitusta. Lapset ovat totutettavat hankkimaan omintakeisesti tietoja niistä yksityisseikoista, jotka kulloinkin herättävät heidän harrastustaan ja joihin on aihetta perinpohjaisemmin syventyä. Tähän tarvittavat laitelmat eivät tarvitse olla suuremmoisista. Mutta jos koulu voi opettaa lapsia käyttämään käsikirjastoa järkevällä tavalla, harjoittaa heitä käsittelemään aakkosellisesti järjestettyä tietovarastoa, neuvoa heille sen oikotien kirjain helpompaan käyttämiseen, minkä aineisto ja asialuettelo tarjoovat, niin se on antanut kasvateilleen mahtavan asean, millä he voivat vastaisuudessa lisätä tietojään ja aikaansaada niihin *yhtenäisyyttä*.

Tietojen yhtenäisyyttä pyrkii täyskasvuinen saavuttamaan joko sen takia, että hänelle on siitä hyötyä toimialallaan, tai että hänen harrastuksensa siihen on syystä tai toisesta herännyt. Hän saattaa haluta painaa hankkimansa tiedot lujasti muistonsa. Parhaimpia keinoja sellaisen tuloksen saavuttamiseksi on laatia supistelma esillä olevasta aineesta. Kelvollisen supistelman voi ainoastaan silloin saada aikaan, kun täysin ymmärtää asiain yhtenäisyyden, ja se viipyminen aineessa, joka johtuu supistelman miettimisestä ja kirjoittamisesta, auttaa erinomaisesti asiain kiintymistä muistiin. Luonnollisesti on tiedonhankinnassa sillä seikalla, että muistiin painettavat esitykset ovat harrastuksen kautta lyöneet leiman tunteisiin, varsin suuri merkitys. Juuri tätä puolta asiassa silmällä pitäen lausuu Grundtvig:

»Ei ole koskaan elänyt se mies,
joka synnyt syvät ja syytkin ties
asiasta siitä, mi mielessä miehen
ei sijoa saa, ei tuñnetta nosta.»

Jo edellä puhuttiin niistä puutteista, joita vielä on olemassa koulun työtavassa, kun se pyrkii läksyjä luettamalla hankkimaan lapsille tietoja, ja huomautettiin, että usein on kirjoja väärin käyttämällä vaara tarjona saada lapset niitä pikemmin kammoamaan kuin rakastamaan.

Toiselta puolen on myönnettävä, että syventyminen läksyjen lukemisella määrättyyn tiedonhaaraan voi erityisellä tavalla olla hyväkin harjoitus kirjain käyttämiseen. Jos lasten lukutaito ei tee esteitä, jos on mahdollista herättää lapsen harrastusta aineeseen ja jos se valmistetaan koulussa sillä tavalla, että asian ymmärtäminen ei tuota vaikeuksia ja että sitä helpotetaan ja laajennetaan todellisten esineiden, kuvien ja karttojen näyttelemisellä, niin silloin lapsen omakohtainen, aineeseen selvästi ja varmasti perehtyminen saattaa synnyttää todellisen tiedonjanon, samalla kun se on omansa antamaan tunteelle sen erikoisen tyydytyksen, mikä seuraa kunnollisesti suoritettua työtä.

Mutta lapsille on opetettava, että on olemassa muitakin keinoja hankkia tietoja kirjojen avulla kuin suunnitel-

mallisesti järjestetyn aineen kiinnittäminen muistiin läksy-luvulla ja tutkinnoilla. Hänet on harjaannutettava *vapaa-seen opiskelumuotoon*, jottei hän joudu neuvottomaksi kun milloin täysikäiseksi tultuaan haluaa hankkia itselleen tietoja eikä siihen voi käyttää läksyjen lukemista eikä opettajaa. Lapsi on opetettava tekemään muistiinpanoja lukemastaan; häntä on ohjattava laatimaan pääkohdittainen supistelma siitä aineesta, jota hän opiskelee. Siihen soveltuu lukukirja hyvin, jos se vaan on laadittu sen mukaan. Ja mitä enemmän lukukirja eri aineissa lakkaa olemasta lyhytsanainen yleissilmäys, joka vaan on tarkoitettu opettajan suullisen esityksen pohjaksi, ja mitä enemmän lukukirja pyrkii olemaan todellinen lukukirja, sitä enemmän se pystyy kehittämään lapsessa sitä oivallista kykyä, että hän voi käyttää kirjaa työvälineenään.

Lisäksi sietää vielä miettiä, mitä etuja on amerikalaisissa kouluissa käytetystä tavasta, että isompain lasten opetuksessa käytetään useampiakin kuin yhtä oppikirjaa yhtäaikaan saman aineen opetuksessa. Tämä menettely opettaa lapsille m. m. sen kylläkin tärkeän havainnon, että sama asia voidaan oikein esittää useammalla eri tavalla; se tarjoo niille myös enemmän harjoitusta itsenäiseen aineen käsittelyyn.

Aikuisten ihmisten eri lukemismuodoista puhuessa lausumme tässä vielä jotain *sanomalehtien lukemisesta*. Monet kaiketi arvelevat, etteihän tämä laisinkaan koske koulua. Sanomalehtienluvulla on kuitenkin erittäin tärkeä asema aikuisten lukemisen joukossa, vieläpä väitetään, että se usein suorastaan ehkäisee kaiken muun kirjallisuuden lukemisen. Sanomalehtien lukemisen yleisyys on luonnollinen seuraus siitä, että sanomalehdistö on tärkein yhdistin meidän itsemme ja sen yhteiskunnan välillä, jossa me elämme, ja että suurella osalla niiden sisällöstä on meidän jokapäiväiseen elämäämme nähden niin suuri hetkellinen arvo. Hyvä sanomalehti saattaa myös sisältää runsaan määrän tieto-ainesta. Ja kun nyt kerran on sillä tavalla, ettemme voi poistaa sanomalehtiä emmekä sitä monesta syystä tahtoisi tehdäköän, niin eikö siis ole täysi syy miettiä, miten voitaisiin jo lapset opettaa oikealla tavalla niitä lukemaan; opettaa heitä ymmärtämään, että

sanomalehden tärkeimmät kirjoitukset eivät suinkaan ole sen jatkoromaanit eli pöyristyttävät uutiset onnettomuudesta, rikoksista tai muista yhteiskuntahäväistyksistä; opettaa heitä käyttämään hyödykseen sanomalehtien todella arvokasta uutis- ja tieto-varastoa. Sellainen sanomalehtien lukeminen antaa aihetta käyttää runsain määrin käsikirjoja, sillä sellaisissa kirjoituksissa ilmenee paljon asioita, jotka kaipaavat tarkempia selvityksiä ja jotka nykyhetkellisyytensä takia herättävät halua etsiä sellaisia lisäselityksiä.

Ne epäilykset, joita voi olla sanomalehtien käyttämisestä koulusta, katoaisivat kyllä, jos puuhattaisiin erikoinen lapsia varten toimitettu sanomalehti.

Täydellä syyllä voidaan huomauttaa, että suurin osa sen tapaisesta kirjain käyttämisestä koulutyön ohella, josta edellä on ollut puhe, käy mahdottomaksi sen tähden, että kansakoulu laskee lapset luotaan jo 13 tai 14 vuoden ikäisinä. Mutta kun verrattomasti suurin osa kansakoulusta päässeestä nuorisosta varmasti jää ilman jatkuvaa kouluopetusta, niin eiköhän sittenkin ole kansakoulun velvollisuus koettaa tarjota oppilailleen niin paljon harjoitusta kirjain käyttämisessä kuin suinkin mahdollista; ainoastaan sillä tavoin he saavat koululta parhaat aseet käteensä pystyäkseen omavaraisesti hankkimaan itselleen runsaampaa sivistystä ja laajempaa tietomäärää.

Onneksi on meilläkin jo yhä suuremmissa määrässä tultu huomaamaan, että yksin kansakoulukurssiin turvaaminen ja opiskelun päättäminen jo lapsuus-ijällä ei ole kansalaissivistyksen pohjaksi riittävä. Jatkokurssit, ilta-koulut ja ennen muita kansanopistot ovat tärkeimpiä kansalaiskasvatuksen työpajoja ja kehkeytyksessä on myös suorastaan kansakouluopetukseen liittyvä jatkokoululaitos siihen malliin kuin Helsingin kansakouluihin on perustettu ja jonka tarkoitus on kypsyttää kansakoulusta pääselle oppilaille kolmessa vuodessa n. k. keskikoulunkurssia vastaava tietomäärä. Tämä koulumuoto voi meilläkin vastaisuudessa tulla erinomaisen tärkeäksi kasvatusasteeksi, se kun muodostaa sillan alkeelliseen eli »kansansivistyksen» ja korkeamman sivistysmuodon välille. Mutta tämä ei tee turhaksi sitä mitä edellä sanottiin kansakoulun velvollisuudesta oppilaitaan kohtaan.

Myöskin äsken mainittujen, kansakoulun oppimäärälle perustuvien kansanvalistuslaitosten yhdeksi tärkeimmistä tehtävistä on katsottava oppilaittensa harjoittaminen käyttelemään kirjoja oikealla tavalla. Varsinkin viimeksi mainitulle kansakoulun jatkokoululle on se sekä tärkeintä että helpointa. Sen oppilaat ovat jo voittaneet koneellisen luvun vaikeudet, heidän näköpiirinsä on laajempi ja sen takia ne aineet paljon runsaammat, jotka voivat herättää heissä harrastusta. Kansakoulukurssin suorittaneet oppilaat voivat jo jotenkin itsenäisesti tehdä selkoa luetusta, erottaen pää-asiat sivuasioista. Jatkokoulun oppilaat ovat myöskin siinä iässä, 14—16 vuotisia, jolloin tunne-elämä herää ja jolloin he jo iloitsevat paljosta sellaisesta, jota nuoremmat lapset eivät voi ymmärtää; niin ovat he esim. runoutteen nähden paljon vastaanottavaisempia. Tässäkin kohden olisi jatkokoululla suuri ja kiitollinen tehtävä. Sillä, niinkuin jo edellä mainittiin, on aivan yleistä — jonka kaikki kansankirjastojen kanssa tekemiseen joutuneet kyllin tuntevat — että useimmat lukijat huolellisimmasti välttävät kaikkea runopukuista ja näytelmän muotoon kirjoitettua, koska he eivät ole tottuneet siihen eivätkä pysty sellaisen lukemiseen. Mutta näin heiltä jäävät nauttimatta aaterikkaimmat ja kauneimmat hengen tuotteet, mitä ylimalkaan on painettu. Jo yksin perehdyttämällä oppilaansa voittamaan vaikeudet runopukuisen lukemisen ymmärtämisessä tekisi jatkokoulu elämän paljon rikkaissisältöisemmäksi monille kansalaisille.

Jatkokoulu voisi meilläkin saada paljon aikaan järjestämällä niin sanoaksemme yhteislukemista. Huomaammehan usein, että joku kirja, joka tuntuu liian raskassisältöiseltä lukea yksikseen, käy tajuttavaksi kun liitymme sitä lukemaan yhdessä muutamain muiden kanssa. Ne, jotka tätä keinoa käyttävät, perustavat pienen lukurenkaan, ostavat niin monta kappaletta jotakin kirjaa kuin renkaassa on jäseniä; kaikki jäsenet lukevat sitten saman, määrätyn kohdan kirjasta ja kokoontuvat sitten yhteen keskustelemaan luetusta, jolloin kukin auttaa toistansa sen havaannolliseksi ja oikein ymmärrettäväksi tekemiseksi; jos tämänkin jälkeen vielä jää jotakin ymmärtämättä, niin etsitään yhteisesti neuvoa ymmärtäväisemmiltä. Se, mitä edellä on sanottu

varsinaisista jatkokouluista, joita meillä toistaiseksi ei ole kuin yksi ainoa, soveltuu pääasiassa myöskin *jatkokursseihin*, joiden merkityksen tämän tapainen toiminta voisi nostaa arvaamattoman suureksi.

Tämä tapa harjoittaa lukua on havaittu hyväksi sekä Englannissa että Pohjois-Amerikassa. Englannissa toimii m. m. erityinen »Kansallinen kotilukuyhdistys» (the National Home-reading Union), jonka tarkoitus on auttaa lukijoita valitsemaan kirjallisuutta, yhdistää heitä jäseniksi suuriin lukuseuroihin sekä muodostaa lukijoista pienempiä lukurenkaita keskenäistä apua saadakseen. Yhdistys julkaisee kuukauslehtä, joka sisältää johdatuksia kirjain lukemiseen, selostuksia kirjain sisällöstä ja vastauksia lehdelle lähetettyihin, alaa koskeviin kysymyksiin; lehdessä julaistaan kirjalueteloita määrättyjen aineiden alalta ja pienempiä lukurenkaita lehti auttaa monella tavalla. Joka vuosi pidetään jäsenten kesken yhteinen kokous, jossa keskustellaan yhdistyksen työalasta ja pidetään valaisevia esitelmia. Onpa muutamissa P.-Amerikan valtioissa perustettu erityisiä valtionvirastojakin tätä varten. Niin on esim. New Yorkin valtiossa; siellä hoitaa valtion lukurenkaita sama Albanyn kaupungissa sijaitseva valtion opetusasiain-toimituskunnan osasto, jolla on kaikki muukin varsinaisten koulujen ulkopuolella tapahtuva opetus huolenaan. Hyväksytyt ja kirjoihin merkityt lukurengas, joka sitoutuu vähintään 10 viikon aikana käsittelemään samaa ainetta ja jossa on vähintään 5 jäsentä, saa opetustoimituskunnalta peräti huokeilla ehdoilla luvuissaan käytettäväksi painettuja yleiskatsauksia aineeseen (samantapaisia kuin meillä joskus julaistut n. s. lomakurssiluennot), pieniä kirjastoja eli kirjakokoelmia, jotka sisältävät lukurenkaan tutkittavakseen ottamaa ainetta sisältävää kirjallisuutta, valokuvia, taikalyhty- ja stereoskopikuvia sekä kartoja.

Jos jatkokoulut ja myöskin kansanopistot rupeaisivat meilläkin järjestämään sentapaista yhteislukemista, josta edellä on puhuttu, niin paljon suuremmassa määrässä kuin nyt lähtisi hyötyä niistä runsaista tietolähteistä ja runoteoksista, joita Kansanvalistusseurasta, Werner Söderströmin »Tietoaarteesta», »Omasta kirjastosta», Otavan

»Tieteiden työmaalta» y. m. jo sinkoilee yli maan. Täm-
 möisen lukemismuodon suurin ansio on näet siinä, että se
 kypsyttää nuorisoa omintakeiseen jatkuvaan opiskeluun.
 Sentähden voi tämän yhteydessä myös panna kysymyksen
 alaiseksi, eikö Eduskunnan myöntämä määräraha kansan-
 tajuisten luentojen kannattamiseksi tuottaisi pysyväisintä
 hyötyä, jos sen turvissa perustettaisiin ja tuettaisiin va-
 paita *luku-* ja *opiskelurenkaita*, ja niiden esitelmän jouk-
 koon, joita mainituilla rahoilla kannatetaan, järjestettäisiin
 varsinaista ohjausta sellaisten opiskelurenkaiden perusta-
 misessa ja voimassapitämisessä.

Edellisessä on esitetty useita eri tapoja, miten koulu,
 paljon suuremmassa määrässä kuin mitä tähän asti on ollut
 yleistä, voi kehittää oppilaittensa lukuhaluja ja lukutaitoa.
 Siihen vaaditaan kuitenkin, että »vapaa lukeminen», niin-
 kuin sitä ehkä voisimme nimittää, paljon laajemmassa mi-
 tassa kuin tähän saakka otetaan koulujen työsuunnitel-
 maan siihen luonnollisesti ja välttämättömänä nivelenä
 kuuluvana. Sitä varten on laadittava »lukujärjestys» (ni-
 mitys käytettynä aivan toisessa merkityksessä kuin ta-
 vallisesti), joka on sovellettu ja keskitetty koulun muuhun
 oppisuunnitelmaan liittyväksi. Oppilaille on varattava
 tilaisuus helppoon kirjojen saantiin perustamalla koulu-
 kirjastoja, joiden kirjavarat valikoidaan ja järjestetään
 sekä kirjain sisällön, aineen että oppilaiden ijän mukaan.

Tässä on meillä suuri viljelysmaa edessämme miltei
 koskemattomana ja kansakoulun on sitä käytävä rai-
 vaamaan.

Seuraavassa esitämme muutamia kuvia vieraiden mai-
 den oloista ja edistyksistä tällä alalla, jotta verratessamme
 niitä oman maamme oloihin voisimme saada paremman
 käsityksen miten paljon me olemme muista jäljessä ja miten
 kipeästi parannusta meillä tarvitaan.

5. Muiden maiden lastenkirjastoista.

Kunnia sille, jolle kunnia tulee, ja sentähden puhumme ensin *Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain* oloista, koska ei missään maassa ole tehty työtä niin paljon lasten ja nuorison lukemisen järjestämiseksi kuin siinä maassa. Työn etunenässä ovat käyneet Amerikalle ja Englannille luonteenomaiset *yleiset kirjastot* (Free public libraries). Luonnollista onkin, että laitokset, joiden tarkoituksena on helpottaa *kaikille yhteiskuntaluokille* lukemisen hankkimista, myöskin johtuvat huolehtimaan erikoisesti lasten ja nuorison lukemisesta. Se lämmin kansanvalistusharrastus ja työ-intö, joka elähyttää amerikalaisia kirjastonhoitajia — jotka muuten enimmäkseen ovat naisia — on heidät johtanut työ-aloille, jotka täällä Euroopassa kuitenkin katsotaan kuuluvan koululle.

Yleiset kirjastot työskentelevät lasten lukemisen edistämiseksi ja järjestämiseksi osaksi itsenäisesti, osaksi koulun kanssa yhteistoiminnassa.

Amerikan kirjastot ovat kehittyneet niin suuremmiksi, ettei missään Europan maassa, Englantia lukematta, ole sen vertaista nähtävänä; meidän on sangen vaikea edes muodostaa todellisuutta vastaavaa käsitystäkään niistä. Melkein aina on sellaisen yhteydessä erityinen lasten luku-sali. Sali on sisustettu matalilla pöydillä ja pienillä tuoleilla; pesulaite on myös aina ja lapsia vaaditaan aina puhtain käsin lukemaan. Seiniä pitkin asetetut kirja-

kaapit ovat niin matalat, että lapset hyvin voivat itse ottaa kirjoja hyllyltä. Kaappeihin on sijoitettuna joko yksistään sellaisia kirjoja, joita lapset saavat lukea ainoastaan lukuhuoneessa — pikkuinen käsikirjasto on aina tässä joukossa — tai myös kirjoja (ja näin on useimmassa kirjastossa), joita lapset saavat lainata kotiinsakin, kun kirjastosta poistuessaan antavat ne merkitä lainausluetteloihin. Toisinaan on varsinainen kotiinlainausosasto erillään lukusalista. Jos kaupungissa on paljon samaan kansallisuuteen kuuluvia siirtolaisia, kuten saksalaisia, puolalaisia, juutalaisia j. n. e., niin hankkii kirjasto erityisen osaston siirtolaisten äidinkielellä. Tietysti amerikalaiset tekevät parhaansa saadakseen kaikki lapset mahdollisimman pian oppimaan maan virallista kieltä, englantia, mutta tosisivistys ilmenee siinä, ettei sitä tyrkytetä vängällä; sitäpaitsi amerikalaiset hyvin käsittävät, että olipa sivistys minkä kielistä tahansa, niin se on kuitenkin maalle paljon edullisempaa kuin — olkoonpa vaikka englanninkielinen — raakuus. Kirjain valinnassa otetaan myös huomioon se, että niitä voi käyttää kouluopetukseen liittyvänä rinnakkaislukemisena — nimittäin kansakoulun, joka on yleinen pohjakoulu kaikille maan lapsille. Kirjoista on laadittu huolellisuudella n. k. *korttiluettelo*, josta tuonnempana tulee tarkempi selostus. Erityinen lastenkirjastonhoitaja, — melkein aina naishenkilö — pitää lukusalia silmällä ja ohjaa lapsia kirjoja oikein käyttämään. Salin seinät ovat lasten kauneusaistin herättämiseksi koristetut kuvilla ja kuvanveistosten kipsijäljennöksillä. Erityiselle taululle kiinnitetään vaihteleva kokoelma kuvia asioista ja tapahtumista, mitkä milläkin hetkellä täyttävät paikkakunnan väestön mielet eli jotka jollakin tavalla ovat omiansa herättämään halua tutustua erityisiin kirjoihin. Esim. Abraham Lincolnin syntymäpäivänä ripustetaan hänen muotokuvansa ja syntymäkotinsa kuva sekä kuvia, jotka esittävät mielenkiintoisia tapauksia hänen elämästään ja vaikutuksestaan; samaan aikaan pannaan esille erikoisluettelo kaikista niistä kirjastossa löytyvistä kirjoista, jotka tavalla tai toisella koskettelevat Lincolnin elämää. Toinen esimerkki: Keväällä ripustetaan kirjastossa näkyvälle paikalle tavallisimpain muuttolintujen

kuvia sisältäviä tauluja ja samoin luettelo niitä käsittelevistä kirjastossa olevista kirjoista. Tätä tarkoitusta varten on kirjastoilla runsaat, hyvin järjestetyt kuvakokoelmat; mutta ei pidä luulla että ne ovat kalliita kuvasarjoja, ei, vaan ne ovat suurimmaksi osaksi kirjastonhoitajain itsensä keräämiä kuvalehdistä, kirjoista, lentolehdistä y. m. s. leikkaamia kuvia. Kuvasarjoja lainataan kirjastoista myös sekä kouluille että lasten koteihin.

Herättääkseen lapsissa lukuhalua, kertoo kirjastonhoitaja muutamia tunteja viikossa lapsille tarinoita taikka selostaa yhden tai toisen kirjan sisällön, jota sitten pidetään halullisten saatavana lainaksi. Muutamat kirjastonhoitajat ovat järjestäneet niin kutsuttuja *kotikirjastoja*. Joidenkuiden luotettavien lasten koteihin lähetetään valikoima (muutamia kymmeniä) soveliaita kirjoja luetteloineen ja lainausohjeineen, jos vanhemmat antavat luvan ja lapsi itse sitoutuu pitämään huolta lainauksesta. Kunkin kotikirjaston ympärille muodostetaan pieni lukurengas pikku kirjastonhoitajan tuttavista ja tuttavien tuttavista. Kerran viikossa saapuu yleisen kirjaston lähettämä »täti», joka tarkastaa kirjaston, keskustelee lasten kanssa siitä mitä nämä ovat lukeneet ja kertoo heille tarinoita.

Lapsia koetetaan totuttaa käsittelemään kirjoja hyvin m. m. selittämällä heille, miten monen mutkan ja vaikeuden kautta kirjat kulkevat ennenkuin ne valmiina joutuvat lasten käsiin, sekä millainen pitely varsinkin kirjaa vahingoittaa. Onpa muutamissa kirjastoissa perustettu oikein erityisiä »lasten yhdistyksiä kirjain hyvinpitelemisen edistämiseksi»; sellaiseen otetaan lapset jäseniksi kirjoitettuaan nimensä lupauskirjan alle, jossa he sitoutuvat tekemään voitavansa auttaakseen kirjastoa pitämään sen kirjoja hyvässä kunnossa. He lupaavat pitää muistissaan, että hyvät kirjat säilyttävät suurten miesten ja naisten ajatuksia elävinä ja että niitä sentakia on kunnioitettava; he lupaavat olla pahoin pitelemättä ainoatakaan kirjaa eli käsitellä niitä säälimättömästi; vieläpä he lupaavat herättää muissakin lapsissa rakkautta ja huomaavaisuutta kirjoja kohtaan. Kirjainsuojelusyhdistys pitää kokouksiakin, joissa lastentajuisilla esitelmillä selvitetään kirjain merkitystä ja arvoa sekä jaellaan osanottajille painettuja ohjeita

kirjain käsittelemisestä, hyviä neuvoja lukemisen järjestämisestä sekä vähäisiä, huolella valikoituja kirjallisuusluetteloita.

Ylipäänsä pyrkivät yleiset kirjastot yhteistyöhön koulujen kanssa. Kirjasto lähettää opettajille vuoron mukaan kutsumuksen tulla luokkineen katselemaan kirjastoa.

Opettajille annetaan tavallisesti erinomaisen laajat oikeudet käyttää kirjastoa. Vaikka tavallisesti samalle lainaajalle annetaan korkeintaan 2 kirjaa kerrallaan ja toiselle lainaaminen on jyrkästi kielletty, niin annetaan opettajille paitsi tätä oikeutta, erilainen n. s. opettajakortti, jolla he ovat oikeutetut ottamaan aina viisi teosta (ei kaonkirjallisia) kerrallaan omiksi tarpeikseen sekä lisäksi »koulukortti», jolla hän voipi lainata, tavallisimmin 4 viikoksi, 20 à 40 teosta koulua varten, lainatakseen niitä joko koulussa luettavaksi tai lasten kotiin. Näin muodostuu usein varsinaisia luokkakirjastoja. Opettajat voivat tilata kirjoja kouluunsa joko oman tai kirjaston laatiman valinnan mukaan. Erittäin huomattava ja tehokas toimenpide on se, että kirjasto hankkii tavallisen luokan oppilaslukua vastaavan määrän, noin 30 kpl., samaa teosta, joka koelma lainataan tarvitseville luokille vuoron perään ja jolloin kukin lapsi saa käyttää omaa kappalettaan. Esim. St. Louisin kaupungin yleisellä kirjastolla on 125 sellaista 30 kappaleen sarjaa, käsittäen maailman kirjallisuuden parhaat lapsille soveltuvat tuotteet. Monissa kirjastoissa on lasten lukusalin vieressä erityinen huone opettajaa varten; sieltä opettajat saavat itselleen tarvittavat hakemistot y. m. kirjat ja siinä pidetään heille esitelmiä ja neuvotte-luja koulujen ja kirjaston keskenäisen vuorovaikutuksen edistämiseksi sekä annetaan muita hyödyllisiä tietoja.

Kirjasto myös uusia kirjatilauksiaan tehdessään kai-kin tavoin koettaa ottaa huomioon kaupungin ja lähiseu-dun koulujen tarpeita. Päästäkseen siitä selville, lähettää se erityisen henkilön, lastenkirjastonhoitajan, joka tavalli-simmin on saanut erikoiskasvatuksen *kirjastonhoitajakou-lussa*, esim. kerran kuukaudessa kullekin koululle, johon kirjasto on sijoittanut pienen luokka- tai koulukirjaston, puhumaan oppilaille ja keskustelemaan opettajain kanssa uusista tai muuten luettavista kirjoista. Usein hän myös

tuo mukanaan joko tilattuna tai omasta alotteestaan kirjoja ja kuvia sekä ottaa vastaan uusia lainatilauksia.

Useat kirjastot julkaisevat yksissä neuvoin koulujen opettajiston ja johtokuntain kanssa luetteloita lapsille sopivista kirjoista. Luettelot järjestetään sekä aineenmukaisesti että ikä- eli koululuokittain.

Amerikalaisen kirjastonhoitajan ylipäänsä ja varsinkin lastenkirjastonhoitajan työ on siis sangen monipuolista. Hänenhän pitää tietää kaikki asiat taivaan ja maan välillä tai ainakin tietää mistä niistä voipi saada tietoja. Sentähden tarvitsevat kirjastonhoitajat erityistä kasvatusta toimeensa ja se tapahtuu erityisissä kirjastonhoitajakouluissa, joissa on joko yksi- tai kaksivuotinen kurssi. Pittsburghin yleisen kirjaston (teräskuningas Andrew Carnegien suunnattomain lahjoitusten mukaan nimetty »Carnegie Library'ksi») yhteydessä ylläpidetään ammattikoulu varsinaisesti lastenkirjastojen hoitajain kasvattamiseksi. Se kurssi, jonka nuoret kouluopintonsa päättäneet naiset tässä oppilaitoksessa suorittavat, on pääasiallisesti käytännöllinen, jossa heitä harjoitetaan kirjastoteknillisiin töihin, mutta käsittää se myöskin jommoisenkin kurssin kirjastonhoidon teoriaa. He siis suorittavat luetteloimista, lainausmenettelyä y. m. kirjastoissa esiintyviä töitä; suuri huomio ja paljon harjoitusta pannaan erikoiseen lasten lukemisen järjestämiseen, kuten perehtymiseen lastenkirjallisuuteen ja lastenkirjailijain personallisuuteen, tällöisen kirjallisuuden parhaisiin käyttämistapoihin, lastenluku-salien järjestämiseen ja hoitoon, kuvien hankkimiseen ja kuvastojen järjestämiseen, esilukemiseen, koulun ja kirjaston välisiin suhteisiin j. n. e.

Mutta eivät kirjastonhoitajat yksin avusta koulua lasten lukemisen järjestämisessä. Myöskin koulujen johtokunnat ja kouluhallitukset suorittavat monin paikoin huomattavan työn tämän asian hyväksi. Niinpä esim. *Wisconsinin* valtiossa on erityisellä lailla säädetty, että valtion koulurahaston varoista on vuosittain varattava kouluikäisten lasten lukumäärästä riippuva määräraha käytettäväksi valtion koulujen kirjastojen kannattamiseksi. Koulukirjastojen kirjat ovat valittavat valtion koulutirehtöörin laadittamasta luettelosta. Tämäkin luettelo

on laadittava pitäen silmällä sekä kirjain sisältöä että koululuokkien suoritettavaa oppimäärää, s. o. lasten ikäkausia. Luettelossa on jokaisen osaston alussa painettuna neuvoja, miten kirjaston kirjoja on koulussa opetuksen ohella ja avuksi käytettävä.

Panemme tähän näytteeksi erään kohdan mainitusta Wisconsinin koulutirehtöörin luettelosta:

910. Maantieteellistä kirjallisuutta.

Alempana lueteltuja kirjoja on tarkoituksenmukaisinta käyttää siten, että lapset niiden avulla voivat saada kouluopetuksessa käsitellyistä maista ja kansoista mikäli mahdollista niin elävän kuvauksen kuin jos olisivat itse saaneet niissä matkustella. Kaikellaiset kuvat ovat siihen erinomaisena apuna. Lapset tutkivat kirjoista miten kansat elävät, miten hankkivat elatuksensa, miten huvittelevat, niiden ravinto-, pukemis- ja matkustustavat j. n. e. Maiden luonnonkuvaukset, selitykset kasvi- ja eläinkunnasta, suurista kaupungeista ja kuuluisista rakennuksista luetakoot huolellisesti ja esitettäkööt kuvallisesti. Muista, että parasta maantiedettä on löydettävissä matkakertomuksissa ja romaaneissa. Seuraavassa lueteltujen kirjain sisältö on huolellisesti selostettu, niin että opettajain on helppo valikoida ne kirjat ja kappaleet, joilla vaan on merkitystä koulun maantiedon opetukselle, lukeakseen niistä luokalle tai luetuttaakseen lapsilla itsellään.

Se selostus, josta ohjeessa puhuttiin, on liitetty kunkin kirjan otsikon alle seuraavaan tapaan:

MILLER, Olive Thorne: *Aasian lapsimaailma.*

Eloisa kuvaus aasialaisten lasten puvuista, koti-eläimistä, ympäristöstä, leikeistä ja kouluista.

Turkkilaisten lasten elämästä kerrotaan sivuilla 16—59, syrialaisista 60—97, persialaisista 98—116, intialaisista 130—188. J. n. e.

Luettelossa on myös mainittuna joukko maanviljelijäin kirjoja. Tämän osaston alkuun on painettu seuraavat sanat:

Lapsissa on herätettävä harrastusta vanhempainsa ammattiin, sillä lasten kautta herää vanhemmissa harrastusta kirjoihin ja kirjastoon. Opettaja on löytävä alempana luetelluissa kirjoissa paljon sellaista, joka antaa lisävalaistusta luonnon tutkimiseen sekä herättää maaseudun lapsissa harrastusta siihen, mitä ne näkevät ympärillään. Tämän harrastuksen varassa on kehittyvä parempia maanviljelijöitä ja parempia maanviljelystapoja.

Niissä opettajakokouksissa, joita vuosittain valtion koulutirehtöörin johdolla pidetään yli maan, on keskusteltava mitä koulu voisi puolestaan tehdä lasten lukuhaluun herättämiseksi ja tyydyttämiseksi. Eräässä painetussa ohjelmassa oli joku vuosi sitten sellaisessa kokouksessa asetettu vastattavaksi seuraavat kysymykset: »Mikä suhteellinen arvo on eri laatuilla kirjoilla kuten runoelmilla, romaaneilla j. n. e.?» »Miten saadaan lapset pitelemään kirjoja hyvin?» »Miten on herätettävä lasten harrastusta lukemiseen ja miten kirjastot parhaiten tätä harrastusta tyydyttävät.» »Kuinka on opetettava lapsia käyttämään omin neuvoin kirjoja?» »Miten lasten harjoittama lukeminen koulun ulkopuolella parhaiten saataisiin palvelemaan koulutyötä?» »Millaisella lukemisella saadaan lapset harrastamaan jalompia pyrintöjä?»

Kysymys »Miten on herätettävä lasten harrastusta lukemiseen j. n. e.» oli jaettu seuraaviin pääkohtiin: Miten voi huomata lasten harrastuksen johonkin asiaan? Miten saadaan syntymään uusia harrastuksia? (Vastaus: liittämällä uutta heidän aikaisempiin harrastuksiinsa, lasten omaan ympäristöön, siis Wisconsinissa tavattaviin jäännöksiin intianien ajoilta; nykyhetken tapahtumiin, kuten kaupungin teatterin esittämiin kappaleisiin, silloin parillaan kestävään espanjalais-amerikalaiseen sotaan, Yrjö Washingtonin syntymäpäivään; on myös vedottava toverien arvosteluun ja iloon jonkun lukemansa kirjan johdosta.) Miten tyydytetään lasten uudet harrastukset? (Vastaus: on välttämätöntä, että opettaja itse tuntee kirjaston kirjat ja turvaa ahkerasti — jo edellä mainittujen — kouluhallituksen julkaisemain kirjallisuusluetteloiden kirjaselostuksiin ja niissä oleviin viittauksiin).

Kouluhallituksen määräyksestä läpikäydään näissä opettajakokouksissa taitavalla johdolla joku sovelias kirja esikuvaksi ja harjoitukseksi nuorille opettajille miten heidän on meneteltävä opastaessaan lapsien lukuja ja osotukseksi opettajille itselleen mitä kaikkia tietoja kertomuskirjakin voi antaa kouluopetuksen täytteeksi. Suosittu harjoituskirja on m. m. eräs »Kaktusten keskellä» niminen kertomus Meksikoon opettajattareksi joutuneen pohjois-amerikalaisen tytön vaiheista. Kirjaa voidaan näet käyttää Meksikon

luonnon, väestön, asuntojen, pukujen, huvittelujen, elinkeinojen, tapojen ja koulujen, maan ilmaston, kasvi- ja eläinkunnan tuntemiseen. Siitä löytää myös amerikalaisen ja intiaanien luonteenomaiset eroavaisuudet, samoin kuin yksityisten ihmisten luonteenkehityksiä, kärsivällisyyttä, miehuutta j. n. e.

Vaativuksena on, että kunkin opettajan on senjälkeen luettava vähintään yksi kirja oman valintansa mukaan, josta hänen on laadittava kirjallinen lausunto, jossa m. m. arvostellaan: a) mitenkä luokkien oppilaille kirja soveltuu luettavaksi; b) millä luokalla se soveltuu yhteisluvussa käytettäväksi; c) mitkä seikat kirjassa ovat erityisesti omansa herättämään lasten harrastusta; d) miten kirja parhaiten soveltuu avustamaan koulun työtä.

Suuri amerikalainen opettajayhdistys »the National Educational Association» asetti v. 1898 valiokunnan käsittelemään kysymystä yleisten kirjastojen ja yleisten koulujen yhteistyön järjestelmällisestä suunnittelusta. Valiokunta antamassaan kertomuksessa *) käsittelee myös laajasti koulun suhdetta kirjallisuuteen ylimalkaan.

St. Louisin maailmannäyttelyn aikana v. 1904 piti sama opettajayhdistys kokouksen, jossa keskusteltiin m. m. *seminarien kirjastojen merkityksestä ja hoidosta* sekä kirjastojen osuudesta koulujen opetuksessa. **)

Myöskin amerikalaiset koululehdet kirjoittelevat ahkerasti koulujen ja yleisten kirjastojen sekä kirjastojen ja koulukirjastojen suhteesta toisiinsa. Amerikan suurin kirjastolehti »Library Journal», joka koossakin on meidän »Valvojaa» suurempi, julkaisee joka kevät muhkean »koulu-numeron» (»school number»).

Meillä on paljon oppimista ei ainoastaan amerikalaisen kirjastojen työtavoista, vaan niiden ulkonaisista kehitys-

*) Tämä kertomus on painettuna julkaisussa »Report of the Commissioner of Education for the year 1899—1900», vol. I. Washingt. 1901. 8°.

**) National Educational Association. Journal of proceedings and addresses of the forty-third annual meeting 1904. Winona Minn. 1904. 8°. Ss. 911—931.

muodoistakin. Etenkin juuri nykyhetkellä, kun Eduskunta valmistautuu kannattamaan koulu- ja kansankirjastojamme melkoisella summalla. Samoin kuin meidän kansakouluasetuksessamme v:lta 1866 (122 §) säädetään koulukirjastoja perustettavaksi, vaikka laki on kouluviranomaisten harrastuksen puutteessa jäänyt jotenkin kuolleeksi kirjaimeksi, niin säädettiin jo v. 1835 New-Yorkin valtiossa, että piirikoulujen yhteyteen on perustettava kirjastot; toisissa valtioissa on samanlainen säädös laadittu myöhemmin. Kirjastoja tosin koulujen yhteyteen lain määräysten mukaan perustettiin, mutta ne eivät saavuttaneet mainittavampaa kehitystä eikä merkitystä ennenkuin Massachusettsin valtiossa olevan Worcesterin kaupungin (jossa sivumennen sanoen nykyisin asuu paljon suomalaisia) yleisen kirjaston tirehtöri S. Green v. 1879 sai aikaan järjestelmällisen yhteistoiminnan kaupungin koulujen ja yleisen kirjaston välillä. Siitä pitäen on yhteistoiminta kirjastojen kesken joka tavalla kehittynyt aivan hämmästyttävän laajalle ja erikoisseikkoja myöten; kehitystä on edistänyt suuresti erikoiset kirjastonhoitajain ammattikoulut eikä suinkaan vähimmin valtioiden rahallinen kannatus ja valtiolaitosten suoranainen osanotto kirjastojen *valvontaan* ja *hoitoon*. Mutta se laaja ja tukeva pohja, jolla amerikalainen kirjastolaitos ylenee yhä ehommaksi, se on kuitenkin sen läheinen yhteys ja vuorovaikutus koululaitoksen ja opettajiston kanssa, jotka kasvattavat kirjastojen käyttäjiä ja jotka taas aiheuttavat kirjastot kehittämään kykyään täyttää lukijakuntansa yhä kasvavia vaatimuksia. Itse koulukirjastot ovat kehittyneet vaatimattomista pikku kirjakokoelmista varsin huomattaviksi ja hyvin hoidetuiksi laitoksiksi; niiden lukumäärä lähentelee sataa tuhatta ja yli 2,000 koulukirjastossa on teosten lukumäärä yli 1,000 nidosta, useassa aina 5,000 saakka.

Toisessakin, meillä päiväjärjestykseen siirtyneessä, kysymyksessä saamme Amerikan kirjasto-oloista valaisevia esikuvia. Siellä on nähty tarpeen vaatimaksi, että seminarien yhteydessä olevat kirjastot ovat muodostettavat mallikirjastoiksi, joissa seminarin oppilaat vuorottain harjoittelevat käytännöllistä kirjaston hoitoa. Seminarin kir-

jastonhoitaja ohjaa harjoituksia ja pitää sen ohessa luentoja kirjastonhoitajalle välttämättömistä teoreetisista aiheista, mikäli ne eivät esiinny jo seminariopetuksessa. Seminarien kirjastoihin hankitaan runsaasti parhainta lastenkirjallisuutta, jotta opettajat olisivat tilaisuudessa tutustumaan siihen ennenkuin heidän on omintakeisesti astuttava opettamaan lapsille mitä ja miten näiden tulee lukea.

Saksassa

on kysymys lastenkirjallisuuden käyttämisestä herätetty koulun eikä kirjastojen puolelta — siitä yksinkertaisesta syystä, että Saksassa on yleinen kirjastolaitos vasta viime aikoina alkanut enemmän kukoistaa. Yhä useammin esitetään vaatimus, että *jokaisessa koulussa* tulee olla oppilaskirjasto ja että kunnan tai valtion tulee sitä pitää yllä, joten kirjaston käyttö voi tapahtua aivan ilmaiseksi. Osasta koulu-kirjaston kirjavaroja muodostetaan luokkakirjastoja luokan opettajan välittömässä hoidossa. Kirjaston kirjoja käytetään kouluopetuksen apuna; huolellisen ohjelman mukaan käytetään niitä joko luokalla yhteisesti lukien tai »joukkolukemiseen», s. o. kaikki luokan oppilaat lukevat saman teoksen kotonaan lyhyen ajan kuluessa.

Kysymystä oppilaskirjastojen sisällöstä on saksankielisissä maissa pohdittu ehkä innokkaammin kuin missään muualla, sekä opettajakokouksissa että koululehdissä. Tuloksena on ollut pysyväisten arvostelulautakuntien asettaminen lasten ja nuorisoin kirjallisuuden seulomista varten. Nykyisin lienee yksin Saksassa noin 70 sellaista lautakuntaa toimessa, edustaen yleisöä ahdasmielisistä hartaussuunnista sangen vapaamielisiin katsantokantoihin saakka. Se ei ole estänyt näitä muodostamasta yhteisjärjestöä nimeltä »Saksalaisten nuorisokirjallisuusvaliokuntain yhdistys» (Die Vereinigung deutscher Jugendschriften-Ausschüsse). Sen tarkoituksena on tukea kaikkia niitä pyrintöjä, joiden päämääränä on hyvän nuorisokirjallisuuden levittäminen mutta huonon vastustaminen sekä määritellä

ja julkaista oikeita ja yhdenmukaisia periaatteita kirjain arvosteluun nähden. *)

Ankara arvostelu näyttää juuri Saksassa, tässä rihkama- ja tusinateollisuuden isänmaassa, olevankin sangen tarpeellinen. Haikeasti näet valitetaan, että kirjamarkkinat ovat tulvillaan arvottomia lastenkirjoja, kolportöriromania, tehdasmaisesti valmistettuja kirjoja, jotka kyllä ovat kirjoitetut niin että ne saavat lasten arvostelukyvyttömän mielikuvituksen jännitykseen, mutta todellinen sisältö on aivan turhanpäiväistä. Terveen arvostelun etunenässä kulkee Hampurissa ilmestyvä aikakauslehti »*Jugendschriften-Warte*» («Nuorisokirjallisuuden vartio»), jonka toimittaja H. Wolgast on myöskin muilla julkaisuilla taistellut saksalaisen lastenkirjallisuuden puolesta**). Kun suuri osa suomenkielistä nuorisokirjallisuutta nykyisin käännetään saksasta, huvittanee suomalaistakin lukijaa perehtyä Wolgastin kirjallisiin periaatteisiin, jotka pääasiassa ovat seuraavat: Nuorisokirjallisuutta on aina pidettävä kasvatusvälineenä. Lapsi, joka lukee, on kulturin tuote, mutta lapsi, joka lukee ainoastaan huvikseen, on ylikulturin tuote; — lukemisen tulee siis lasta joko opettaa tai jalostaa eikä ainoastaan huvittaa. Nuorisokirjan tulee muodollisestikin olla sellainen taideteos, että täysikäinenkin voi siitä iloita. Siis ainoastaan todellinen runoilija voi kirjoittaa nuorisollekin. Lauseella »kun kirjoitat nuorisolle, niin älä kirjoita nuorisolle» lausuu runoilija Theodor Storm sen ajatuksen, että varsinaisella lastenkirjallisuudella ilman muuta päämäärää ei ole olemisen oikeutta. Taiteellinen runoteos on itseään varten eikä ole käytettävä opetustarkoitukseen tai siveyssaarnakseen.

*) Asiasta huvitettu voi saada paljon oppia tämän yhdistyksen julkaisemista vuosiluetteloista sekä etenkin sen julkaisusta: *Zur Jugendschriftfrage, eine Sammlung von Aufsätzen und Kritiken, mit dem Anhang: Empfehlenswerte Bücher für die Jugend mit charakterisierenden Anmerkungen* (Vert. mitä edellä kerrottiin Wisconsinin valtion kouluhallituksen vuosiluetteloista). Lpz 1903. IV + 143 s. 8°. Löytyy m. m. Kansanvalistusseuran bibliografisessa kirjastossa.

***) Esim. *Wolgast H.* *Das Elend unserer Jugendlitteratur* Ein Beitrag zur künstlerischen Erziehung der Jugend. Hamburg 1899. 218 s. 8°.

Mitä tietolukemiseen tulee, huomattaa Wolgast, niin on kullakin tieteellä luonnollinen oikeutus siihen muotoon, joka vastaa sen olemusta. Sen taitavat parhaiten tiedemiehet itse, heidän käsiinsä on siis uskottava aineen valinta ja sen yksityiskohtainen käsittely. Ammattitieteilijät siis kirjoittakoot lapsillekin; varsinaiset nuorisonkirjailijat ovat vaan mitättömiä koulumestareita.

Kaukana siitä, että näitä käsityksiä läheskään kaikki voivat ilman muuta hyväksyä; mutta onpa niissä ajatuksia, joista olisi peräti hyödyllistä keskustella kaikkialla, missä työskennellään terveen ja arvokkaan nuorisokirjallisuuden edistymiseksi.

Äsken mainitut arvostelulautakunnat julkaisevat taas itse kukin omat luettelonsa hyväksi katsomastaan nuoriso- ja lastenkirjallisuudesta; etenkin joulun alla koetetaan vaikuttaa vanhempain kirjavalintaan. Useat lautakunnat julkaisevat itse halpahintaisina painoksina hyvän kirjailijain teoksia.

Myöskin koulukirjastot ovat näiden lautakuntain hoivattavina. Niinpä esimerkiksi »Dresdenin lautakunta» on julaissut vähäisen oppaan oppilaskirjastojen järjestämiseksi Dresdenin kaupungin kansakouluissa. Tässä oppaassa huomautetaan m. m., että oppilaskirjastojen päämääränä on a) laajentaa oppilaiden tietopiiriä, etenkin niillä aloilla, joita koulun opetuskin käsittelee, b) avustaa lasten tunteiden ja tahdon kasvatusta ja c) kasvattaa nuorisoa taidenautintoon. Kirjastot ovat jaettavat kahteen osastoon, toinen on yleinen osasto ja toinen se osasto, joka sisältää luokittain lukemiseen soveltuvat teokset. Opas sisältää myöskin 100 kirjaa käsittävän luettelon, jotka ovat järjestetyt 3 osaan, kolmen ylimmän luokan (II—IV vuotisten) mukaan järjestettynä. Kukin ryhmä on jaettu koulun oppiaineiden mukaan. Kirjaston käyttämisen tulee olla aivan vapaaehtoinen; oppilaiden valintaoikeus on rajoitettu siihen osastoon, joka vastaa hänen vuosiluokkaansa. Hätäisen luvun ehkäisemiseksi vaihdetaan kirjoja, s. o. kirjasto pidetään avoinna ainoastaan kerran viikossa tai joka toinen viikko.

Ylemmissä kouluissa on kirjavalikoima laajempi. Myöskin niissä pyritään lukemista järjestämään koulun muun

työn yhteyteen, säilyttäen kuitenkin niin paljon kuin mahdollista vapaaehtoisuuden periaatetta.

Norjassa

on koulukirjastoliike muodostunut huomattavaksi itsenäiseksi kansalliseksi piirteeksi maan henkisissä harrastuksissa sen jälkeen kuin syntyi »*Norjan kansakoulujen lasten- ja nuorisokirjastojen keskushallitus*» («*Centralstyret for de norske folkeskolers barne- og undgomsbiblioteker*»). Liike järjestyi tähän määrättyyn muotoonsa Norjan yl. kansakoulukokouksessa v. 1896 etevän lastenkirjailijan *Nordahl Rolfsen*'in pitämän esitelmän johdosta »*Lasten lukemisen järjestämisestä kansakouluihin*» ja on hän sittemmin ollut järjestön johtavana miehenä.

Voimain keskitys ja johdonmukainen, yhtenäinen johto on ollut se voima, joka verraten pienillä varoilla on Norjassa saanut tällä alalla suuremmoisen edistyksen aikaan.

Keskushallituksessa on 7 jäsentä, kolme hallituksen ja neljä opettajayhdistyksen valitsemaa jäsentä. Se julkaisee vuosittain lastenkirjallisuusluetteloja ja on hankkinut kustantajilta keskimäärin 26 % alennuksen kirjoille. Sen toimesta on norjaksi ilmestynyt joukko alkuperäisiä ja etenkin hyvinä käännöksinä maailman kirjallisuudessa tavattavan nuorisokirjallisuuden merkkiteoksia.

Nykyisin on keskushallituksen kanssa yhteistoiminnassa noin 2,100 koulukirjastoa. Yksinomaan tätä varten käytetään Norjassa valtion varoja nykyisin 17,000 kr. Tästä apurahasta maksavat kirjastot 6 % keskushallitukselle toimituspalkkiona, joten keskushallituksen suoranaiset tulot ovat mitättömät. Toiminta käy mahdolliseksi omia kustannuksia julkaisemalla. Valtioapua annetaan ensi kerralla 10—50 kr., muilla kerroilla 10—25 kruunuun; apua saavat maaseudun ja 4,000 asukasta pienempään kaupunkikuntain koulut sillä ehdolla, että itse hankkivat vähint. yhtä suuren avustuksen kuin valtioapua pyytävät. Valtioapu annetaan kirjoissa.

Kirjastojen syntymisen helpottamiseksi on Keskushallitus järjestänyt niin sanottuja »perussarjoja» n:o 1,

n:o 2 ja n:o 3, jotka aina sisältävät samat määrätyt ja huolellisesti valikoidut kirjat ja joita sentähden kokonaisina sarjoina tilattuina voidaan myydä peräti halvalla hinnalla. Hyvin hoidetuille kirjastoille annetaan sen lisäksi »palkintosarjoja», jotka ovat saman perusteen mukaan kerta kaikkiaan suunnitellut ja järjestetyt ja näin ollen kirjain laatua alentamatta saatu varsin halvalla hinnalla.

Koulukirjastojärjestelmän rinnalla toimii Norjassa josakin määrin toisin järjestetty, mutta vielä suurempaa keskitystä tavoitteleva kansankirjastojen avustamisjärjestelmä. Se asia on kokonaan sivistysasiaintoimituskunnan hoidossa. Näiden järjestelmän irrallisuus toisistaan nähtävästi melkoloilla ehkäisee kummankin kirjastomuodon kehittymistä, mutta ei ole kuin ajan kysymys milloin ne yhdistetään saman johdon ja samanlaisten periaatteiden mukaisesti. Ja se on tuo enemmän keskitetty, valtion välitön hoito opettajiston tehokkaalla myötävaikutuksella ja osanotolla, joka silloin pääsee valtaan. Norja on nimittäin köyhä maa, joten siellä esi raaskita käyttää varoja muuten kuin millä tavoin ne tuottavat parhaan mahdollisen hyödyn.

Tanska

on tällä alalla jäänyt näihin asti kehityksessä jäljelle. Sanovat sen johtuvan kansakoulunopettajiston puuttuvasta harrastuksesta ja sen taas tulevan siitä, etteivät seminarit ole tässä kohden tehneet mitään. Uusi aika on kuitenkin maassa koittamassa. Harrastusta koulukirjastoihin herättää ja järjestää etunenässä »Statens Komité til Understøttelse af Bogsamlinger» (Valtion komitea kirjastojen avustamiseksi) oman, varsinaisesti kansankirjastoihin kohdistuvan työnsä ohella toimimalla suuren määrän esitelmää opettajakokouksiin ja seminareihin. Työn on suurimmaksi osaksi suorittanut komitean jäsen yliopettaja *Andr. Sch. Steenberg* suurella taidolla ja hyvällä tuloksella. Harrastus on niiden johdosta herännyt kaikilla tahoilla. Tanskan koulumuseo on järjestänyt malli-lastenkirjaston, jota pidetään näytteillä koulukokouksissa. Köpenhaminan kasvatustieteellinen yhdistys, jonka jäsenistä

suuri osa on kansakoulun opettajia, on toimittanut luetteloita hyvistä lastenkirjoista; luettelon on sivistysministeriö painattanut ja levittänyt kaikkiin maan kouluihin. Tanskan opettajisto, joka muuten on taipuisa politikoi- maan, alkaa myöskin innostua asiaan. »Tanskan opettajayhdistyksen» anomus aiheutti Valtiopäivät myöntämään v:sta 1905 alkaen 5,000 kr. lastenkirjastojen ja 5,000 kr. opettajakirjastojen kannattamiseksi. Apurahat annetaan ainoastaan kunnan, vähintään samaan määrään nousevan avustuksen ohella. Koulukirjastoista lainataan kirjoja ainoastaan koulujen omille oppilaille ja ilman maksua. Vuosittain jaetaan nykyisin noin 230 kansakoululle avustusta valtion varoista 10—200 kr., mutta koulukirjastoja alkaa olla paljon enemmän. Varsinkin, pääasiallisesti kansak. opettajapiirissä toimitettu »Bogsamlingsbladet» (Kirjastolehti) puhalttaa uutta tuulta maan jonkunverran jähmettyneisiin kirjasto-oloihin. Erityinen seura, »Danmarks Folkeboksamlinger» on ottanut käytännöllisillä neuvoilla ja opetuksilla järjestääkseen Tanskan kirjasto-oloja kaikin puolin. Sen uusin puuha on saada kirjastonhoidon opetusta seminaareihin, joka nähtävästi pian toteutuukin. Sysäyksen tähän anomukseen tanskalaiset saivat — Suomessa, Kansanvalistusseuran jo v. 1905 tekemästä samantyyppisestä anomuksesta. Mutta »kiireeseen ei Suomen mies ole luotu» ja siksi ei kysymys meillä olekaan edistynyt alkuaan edemmäksi, kun toiset sen jo panevat toimeen.

Ruotsissa

on myöskin vasta aivan viime aikoina ryhdytty vilkkaampaan toimintaan tällä alalla. Tosin yksityisestä alotteesta on koulukirjastoja ollut olemassa jo vuosikymmeniä sekä kansakouluissa että oppikouluissa, mutta harrastus liittyy niiden tarjooma sivistysaines suorastaan kouluopetukseen ei ole ollut yleistä, ennenkuin v. 1897 ilmestyneen »Katalog öfver folkskolornas lärjungebibliotek» esipuheessa yliopettaja Alfr. Dalin käänsi huomiota tähän asiaan. Opettajayhdistys järjestytti mainitun luettelon mukaan mallikoulukirjaston, jota on sittemmin kuljeteltu näytteillä monissa opettajakokouksissa.

V:n 1902 valtiopäivillä anoivat eduskunnan jäseninä olevat kansakoulun opettajat *Fritjuv Berg* ja *Emil Hammarlund* valtionapua sekä kansankirjastoille että koulu- kirjastoille. Asia kuitenkin pitkistyi ja sitkistyi sen erimielisyyden tähden, joka hallituksen ja kansankirjastojen johtohenkilöiden kesken vallitsi, varsinkin siihen nähden olisiko avun antaja s. o. valtio oikeutettu harjottamaan minkäänlaista valvontaa kirjastoihin nähden ja etenkin olisiko vai ei kirjastojen kesken saatava aikaan jonkunlaista yhteistoimintaa sekä taloudellisesti että henkisesti niinkuin hallitus olisi tahtonut, Tämä ehkäisi asian joutumasta edes eduskunnan käsiteltäväksi ennenkuin 1905. Eduskunta myönsi kin v:sta 1906 alkaen 50,000 kr. suorastaan kirjastoille, enintään 75 kr:n käteisinä apumaksuina ja 10,000 kr. jaettavaksi niille lukuisille järjestöille, joiden ohjelmana on kirjastoasian edistäminen tai »kiertävien kirjastojen» lainausliikkeen harjoittaminen. Avustuksesta tulevat osallisiksi seurakunnankirjastot — vastaten meidän entisajan pitäjänkirjastojamme —, koulukirjastot ja kaikellaisten seurain ja yhdistysten kirjastot, jotka harjoittavat lainausta muillekin kuin omille jäsenilleen. Äärimmäisen »vapauden» ja hajaannuksen kannattajat siis voittivat — kirjastoliikkeen ja nimenomaan koulukirjastoliikkeen eduksi vai vahingoksi, ei ole sen vaikea arvata, joka vähänkin on tutustunut niihin suuremmissiin tuloksiin, joita yhtenäisen johdon ja voimain keskittämisen kautta on saavutettu siellä, missä tämäntapaista »sortoa» ei ole kammottu harjoittaa. Se vaan on varmaa, että nyt jo ovat ruotsalaiset kirjastomiehet itse jokseenkin tyytymättömiä tuohon hajotusjärjestelmään ja onnetonta olisi, jos Suomessa otettaisiin oppia kirjasto-asian järjestelyssä yksin Ruotsista.

Hyvää lastenlukemista hankkii muuten »Opettajayhdistys» julkaisemalla lapsille helposti saatavissa olevaa »Saga» nimistä julkaisua. Se on oikeastaan aikakautisen julkaisun tavoin jatkuvasti ilmestyvä vihkoteosten sarja. »Fredrika-Bremer-förbundet»-niminen naisyhdistys on keskuudessaan asettanut erityisen kirjavaliokunan, joka neuvoilla ja kirjaluetteloita julkaisemalla koettaa edistää hyvää lasten ja nuorisokirjallisuutta. Näissä luetteloissa on m. m. aina merkitty minkä ikäisille lukijoille kukin kirja soveltuu, jos se kerran on lukemisen arvoinen.

Suomi.

Esityksemme täydennykseksi luotakoon vielä silmäys oman maan koulukirjasto-oloihin. Jo vanhoista ajoista on monissa oppikouluissa ollut varsin laajat tieteelliset kirjastot etupäässä opettajiston tarpeeksi, vaikka niistä joskus lainataan oppilaillekin. Enimmät niistä ovat kuitenkin valvonnan puutteen ja siitä johtuvan välinpitämättömän hoidon vuoksi joutuneet rappiotilaan. Muutamia on taas pantu uudelleen kuntoon kuten Porvoon (30,000 nidettä), Hämeenlinnan y. m. Kun pitäjänkirjasto-liike 60- ja 70-luvuilla oli varsin vilkas, niin oli luonnollista, että kansakouluasetukseenkin ilmestyi tuo tunnettu 122 §, joka säättää myöskin *jokaisessa kansakoulussa* ylläpidettäväksi kirjaston sekä koulun omain oppilaiden että muidenkin opinhaluisten tarpeeksi.

Kauvas tähtäävä asetus on jäänyt kuitenkin kuolleeksi, kun ei ole syntynyt harrastusta käyttää kirjastoa semmoisenaan opetusvälineenä, koulun muuhun opetukseen välittömästi liittyvänä harjoitus- ja täydennyskeinona. Ne kirjastot, joita kouluihin on sijoitettu ja joita ei olekaan vähän — v. 1906 ilmoitettiin niiden luku olevan 1,051 — ovat pääasiallisesti olleet tavallisten kansankirjastojen luontoisia, joista kyllä on paljon lainattu lapsillekin, pääasiallisesti juuri lapsille ja nuorisolle, mutta ilman syvempää kasvatusopillista valintaa ja ohjelmaa.

Virtaukset suuressa maailmassa eivät kuitenkaan jättäneet hipasematta meidänkin syrjäisiä olojamme ja niinpä Suomen Naisyhdistys innostui julkaisemaan v. 1898 luettelon ei ainoastaan hyvistä lasten- ja nuorisonkirjoista, joita ei silloin vielä suuresti suomeksi ollutkaan, vaan myös luettelon suomennettavaksi suositeltavista kirjoista. Perustipa sama yhdistys jonkunlaiseksi mallikirjastoksi pääkaupunkiin erityisen lasten- ja nuorisonkirjaston, jonka se kauniisti kylläkin nimitti »Z. Topeliuksen nuorisonkirjastoksi.» Oman kodin ja taitavan hoidon puutteessa on kirjasto päässyt ränsistymään, mutta nykyisin ollaan puuhassa kohentaa se entistä ehommaksi.

Suurin ansio lastenkirjastokysymystenkin viriämiseen maassamme tulee kuitenkin Kansanvalistusseuralle ja var-

sinkin sen pitkä-aikaiselle sihteerille, tohtori *A. A. Granfelt*’ille. Mainita sietää myöskin se jalomielinen 20,000 mkan suuruinen lahjoitusrahasto, jonka kustantaja *Verner Söderström* on Kansanvalistusseuran haltuun uskonut käytettäväksi avustuksena ja palkintoina perustettaville lasten- ja koulukirjastoille. Tämän apurahan turvissa ovatkin useimmat, vasta viime aikoina syntyneet varsinaiset lastenkirjastot päässeet alkuun. Kansanopettajain o. y. *Valistus* on myös ruvennut arpomaan 10 à 20 koulukirjastolle vuosittain yhteensä 500 markan arvosta lastenkirjoja.

Mutta niinkauvan kun laajennetun lukemisen ja kirjain käyttämisen opettamisen tärkeys ei selviä opettajakunnalle itselleen ja niinkauvan kun koko opettajistoa ei saada koulukirjastoharrastuksissa mukaan, niinkauvan ei meidänkään maassamme koulukirjastoliikkeellä, eikä kirjastoliikkeellä ylimalkaan tule olemaan mitään suurempaa kehitystä ja yhteiskunnallista merkitystä odotettavana. Tätä tosiasiaa silmällä pitäen päättikin Tampereella jo 1905 pidetty kirjastonhoitajain kokous opettaja *W:m Sippolan* esityksestä pyytää Kansanvalistusseuran anomaan, että kouluylhallitus järjestäisi aluksi lyhempiä kirjastonhoitokursseja kaikkiin seminareihin tilapäisten neuvojain opastamana, kunnes säännöllinen ja pitempiaikainen kirjastonhoidonharjoitus seminarien oma in opettajain johdolla voidaan toimeen saada, että kaikkien seminarien kirjastojen hoito järjestettäisiin saman, vähitellen maan kaikille kansankirjastoille omaksuttavan yhteisen järjestelmän mukaiseksi ja että kunkin seminarin harjoituskoulun yhteydessä pidettäisiin voimassa erityistä malli-koulukirjastoa opettajakokelaiden vuoroonsa hoidettavana seminarin kirjastonhoitajan ohjausten mukaan.

Anomus ei ole johtanut muuhun tulokseen, kuin että seminarien johtajien mielipidettä asiasta tiedusteltiin ja lienevät useimmat sen suuntaisia toimenpiteitä puoltaneet, sekä kuten edellä mainittiin, että Tanskan »Statens Komité til Understøttelse af Bogsamlinger» sai tästä suomalaisesta anomuksesta aiheen ruveta puuhaamaan saman suuntaisia toimenpiteitä sikäläisiin seminareihin. Mutta kun anomuksen myöhemmistä kohtaloista ei ole kuulunut mitään, ehdotti kysymyksen herättäjä Kansanvalistusseuran vuosi-

kokouksessa maaliskuussa 1908, että seura uudistaisi anomuksensa tämän tärkeän asian ratkaisun jouduttamiseksi, joka nyttemmin on käynyt kerrassaan kiireelliseksi ja polttavaksi sen tähden, että Eduskunta on valmis myöntämään suuremmissa summia kansan- ja koulukirjastojen ylläpitämiseen. Kun maassa ei ole laisinkaan ammattitaitoista väkeä kumpaakaan hoitamaan, niin valtion varat tulevat piankin käytetyiksi tavalla, josta on varsin vähän pysyvää hyötyä sille asialle, jonka edistämiseksi ne ovat tarkoitettut. Näin kävi aikoinaan esim. Ranskan suuremmoisiksi suunnitellulle kansankirjastolaitokselle.

Ja onhan meillä omassakin maassamme juuri kysymyksessä olevaa alaa lähellä olevia kirjastoja, jotka ovat antaneet varottavan esimerkin siitä kuinka käy, kun kirjastoja perustetaan ilman johdonmukaista keskittystä ja johtoa sekä hoidetaan ilman harrastusta ja ammattitietoja. Tarkoitamme kansakoululaitosta hyödyttämään aijottuja ja v:sta 1893 alkaen valtion varoilla ylläpidettyjä *opettajakirjastoja*, jotka näyttävät muuttuneen sekä kirjain että rahain kalmistoiksi. Viimeisen tilaston mukaan on tähän laitokseen pantu valtion varoja kiinni yli kolmannes miljoonaa, tarkasti sanoen 388,420 mk., lukematta sitä paljoa rahanarvoista työtä, minkä kouluylhallitus, tarkastajat sekä kirjastojen palkattomat hoitajat näiden takia kuluttavat kirjeenvaihtoon y. m. Opettajakirjastoja oli v. 1907 keskimäärin yksi joka kunnassa eli 508. Valtioapua yksinomaan kirjain hankkimiseen saivat kirjastot 38—115 mkan välillä. Kaikkien opettajakirjastojen yhteinen kirjainmäärä on vähän yli 50,000 sidettä, s. o. noin 100 sidettä kirjastoa kohden. Lukuvuonna 1906—07 tehtiin näistä kirjastoista kaiken kaikkiaan 10,295 lainausta; toisin sanoen $\frac{4}{5}$ kirjoista sai koko vuoden liikuttamatta tomuuntua hyllylleen. Niistä 3,043 kirjastojen etuoikeutetusta käyttäjästä, s. o. kansakoulujen opettajista, joita maassamme samaan aikaan oli, käytti vain 1,962 eri henkilöä kirjastoa hyväkseen. Kun kirjastoille lukuvuonna 1906—1907 jaettiin valtion varoja yhteensä 30,000 mk. niin tuli jokainen lainaus maksamaan liki 3 mk. ja jokaisen lainaajan osalle yli 15 mk. suoranaisia rahamenoja, kouluhallituksen, tarkastajain ja kirjastonhoitajain vaivoja lukuunottamatta. Mitä kaikkea nämä

masentavat numerot meille puhuvatkaan, sitä ei ole tässä tarvis toistaa; siitä kuitenkin ei oltane eri mieltä, että syynsä tällä huonolla tuloksella täytyy olla ja että ne ovat kiireimmiten poistettavat, jos tahdotaan opettajakirjastojen alkuaan hyvä tarkoitus saada toteutumaan. Ja eiköhän vaan seminareissa annettavaksi esitetty harjoitus kirjastotoimessa ja kirjallisuuden käyttämisessä ylimalkaan saisi opettajakirjastojakin täyttämään toisenlaisella menestyksellä tarkoitustaan kuin nyt.

Niissä olisi esimerkiksi hyvä pohja laajemmalla ohjelmalla toimiville koulukirjastoille.

Pääsiäisen aikaan 1908 pidetyssä *seminarien opettajain kokouksessa* oli myöskin *seminarien kirjastoja* koskeva kysymys käsiteltävänä ja alusti sen ansiokkaalla tavalla semin. johtajatar *Hedvig Sohlberg*. Alustus, jonka ponnit kokous hyväksyi, tarkoitti samaa kuin ennen mainittu Kansanvalistusseuran anomus eli että seminarinoppilaille on valmistettava tilaisuutta kirjastojen käyttämiseen ja heitä on neuvottava tätä tilaisuutta oikealla tavalla käyttämään. Tärkeänä piti alustaja m. m. sitä, että ne henkilöt, joiden huolena on seminareiden kirjastojen hoito, saisivat siihen erikoisen valmistuksen, m. m. matkaravoja perehtyäkseen ulkomaiden kirjastonhoitotapoihin.

Yleinen kansakoulukokouskin v. 1908, joka vuosi siten näyttää tulevan kirjastoliikkeen erityiseksi merkkivuodeksi, käsitteli kahden eri kysymyksen muodossa koulun ja kirjain suhdetta toisiinsa. Kokouksen asettama valiokunta käsitteli kysymykset yhdessä ja kokous hyväksyi päätökseksi seuraavat valiokunnan muodostamat ponnit:

1) että jokaiseen kouluun hankittaisiin luokka-osastoihin jaettu oppilaskirjasto;

2) että näitä kirjastoja varten hankittaisiin kirjaluettelo, jonka toimittamisesta pyydetäisiin Suomen Opettajayhdistys huolta pitämään Kansanvalistusseuran myötävaikutuksella;

3) että varoja näitä kirjastoja varten koetettaisiin saada valtiolta, kunnilta, Kansanvalistusseuralta y. m. asiaharrastavilta; ja

4) että kykeneväin hoitajain saamiseksi yleisiin kirjastoihin kirjastonhoidon opetusta järjestettäisiin maan seminareihin niin pian kuin siihen suinkin mahdollisuutta ilmestyy.

Ponnet todistavat, että kansakoulun alalla meilläkin jo kaivataan todellisia koulukirjastoja, vieläpä tunnustetaan oikeiksi tässä kirjasessa esitetyt ajanmukaiset periaatteet koulukirjastojen tehtävästä.

Mutta periaatteiden hyväksymisestä on vielä matkaa niiden toteuttamiseen käytännössä ja sen tähden on ilolla tervehdittävä sitä uutta järjestöä, joka syntyi helluntapäivänä, 7 p. kesäkuuta 1908 ja jolta voimme odottaa monta hyvää aloitetta tällä alalla. Silloin näet päätti kesäk. 7—9 p:nä pidetty yleinen kansankirjastonhoitajain kokous perustaa »*Suomen Kirjastonhoitajain Liiton*», päämääränä kirjastonhoitajain ammatillinen kohottaminen ja kirjastoliikkeen edistäminen. Kun Liiton perustajat ja jäsenet ovat enimmäkseen kansakoulu-alalla työskenteleviä, niin on todennäköistä, että kun opettajisto itse herää tätä asiaa itsetietoisesti ja yhteisvoimin viemään eteenpäin, niin myöskin tässä maassa on syntyvä koulun ja kirjastojen kesken lujempi liitto kuin mitä tähän asti on ollut — kansallisen ja kansanvaltaisen hengenviljelyksen tosi hyödyksi.

6. Kirjastojen osuus koulun työssä.

Jos koulu, paremmin saavuttaakseen oman päämääränsä, ottaa käyttäökseen kirjoja laajemmassa määrässä ja toisella tavalla kuin tähän asti, ja jos pyritään siihen, että sellainen kirjain käyttäminen huolellisesti sovitetaan koulutyöhön, niin käy välttämättömäksi pohtia ja antaa vastaus moneen erilaatuiseseen kysymykseen. Muutamia näistä kysymyksistä mainittakoon tässäkin; mutta niiden vastaamista voidaan ainoastaan muutamalla sanalla yrittää, koska niiden perinpohjaisempi selvittäminen ensinnäkin kysyisi enemmän tilaa, kuin tässä on käytettävänä, ja toiseksi koska tämä asia — jos kohta sitä jo entisajan kasvattajat, etenkin n. k. »filantropit», jo sangen perinpohjaisesti käsitelivät — kuitenkin nyt vasta meidän ajallamme joutuu kaikessa laajuudessaan huolellisen keskustelun alaiseksi.

Peruskysymyksiä on silloin tämä: kuinka suuren määrän henkisiä vaikutelmia — lukemisen kautta saadut mukaan laskettuina — on lapselle annettava hänen toimintakykynsä kehittämisen ohella; sillä vaikkapa pidetäänkin koulun päämääränä saada lapsi kykeneväksi tahtomaan ja taitamaan, niin vaaditaan myös hänen aate- ja tunne-elämänsä kehittämistä, ja kuten edellisestä on selvinnyt, pidämme koulun laajennettua lukuohjelmaa siihen soveliaana.

Toinen tärkeä kysymys koskee puhutun sanan ja kirjoitetun sanan suhdetta opetuksessa. Nykyisin etu-

alalla oleva puhutun eli »elävän sanan» suosiminen on kyllä ollut täysin oikeutetun vastarinnan ilmaus vanhan ajan kaavamaista ja kuollutta, pelkkiin kirjeihin perustuvaa opetustapaa vastaan. Mutta älköön »elävän sanan» kunnioitus johdattako meitä halveksumaan niitä monia käytännöllisiä etuisuuksia, joita kirjoitetulla sanalla on puhutun rinnalla sille, joka osaa kirjoja käytellä. On esimerkiksi veraten helppoa saada kirjallinen selitys miltä alalta tahansa; sen suullista esittäjää saisi kylläkin turhaan etsiä; kirjan selityksiä voi ottaa vastaan kun itselle sattuu sopivaa aikaa, sekä säästää toiseen kertaan kun muunlainen tehtävä meitä kutsumu. Kirjallinen esitys sallii meidän tyynesti ja huolellisesti punniten syventyä sisältöön, kun sitä vastoin »elävää sanaa» kuullessamme saatamme joutua esittäjän maineen, äänen ja muiden ulkonaisten esityskeinojen lumoukseen, joista selvittyämme emme enää voikaan alistaa puheen varsinaista sisältöä uudelleen harkintamme alaiseksi. Näitä kirjallisen esityksen monia etuja silmällä pitäen lausuu englantilainen kirjailija Carlyle: »Kirjasto on meidän aikamme todellinen yliopisto».

Meidän nykyisessä koulussamme on puhuttu sana kaikki kaikessa. Mutta jos kuvittelemme, että vast'edes koulussa omistettaisiin saman verran huomiota lukemiselle kuin puhumisellekin, niin herää kysymys: minkälaatuisen lukemisen koulun tulisi asettaa etusijalle. Vastaus tulee sen mukainen, mitä tietä koulu pyrkii päämääräänsä kohden, s. o. paneeko se pääpainon tietojen kartuttamiseen ja ajatuskyvyn kehittämiseen vaiko tunne-elämän kasvatukseen. Vaikkapa sitten pidettäisiin edellistäkin koulun oleellisimpana tehtävänä, niin voidaan vielä kysyä: saavutetaanko tietoja ja ajatuskykyä paremmin lukemalla tieteellisiä esityksiä vai runoilijan *todellisuuteen* perustuvia kuvauksia ihmiselämästä ja luonnosta.

Toinen sarja kysymyksiä herää silloin kun ruvetaan sovittamaan lukemista oppilaiden iän mukaan. Siitä kaikei olemme kyllä yksimielisiä, että — kehitysopinkin mukaan — eräällä ikäkaudella sadut ja tarinat ovat lasten parasta lukemista; mutta siitpä onkin kysymys, milloin joutuu se aika, jolloin lasten ajatusjuoksu on johdettava säännöllisemmille laduille. Eikä ainoastaan sisällön sovittami-

nen, vaan myös muodon tarkkaaminen voi antaa paljonkin pohtimisen ja keskustelun aihetta.

Tässä on laajaperäinen työmaa edessä. Ei kuitenkaan auta ruveta odottamaan tämän työn päättymistä, ennenkun muka sopii antaa kirjoja lasten käsiin; se työ näet suu- relta osalta -tulee perustumaan niihin kokemuksiin, jotka ovat saavutettavissa tarkkaamalla lasten omaa menette- lyä kirjain kanssa. Ei ole muuta keinoa kuin yhteistoimin kerätä sellaisia havaintoja ja näistä monien kasvattajain erilaisista kokemuksista koettaa sovittaa yhteinen loppu- tulos. Tämän yhteistyön päätuloksena tulee tietenkin ole- maan runsas, lasten ja nuorison eri ikäkausilla luettavaksi soveltuvain kirjain valikoima.

Verrattomasti helpompi on keksiä ne puhtaasti ulko- naiset muodot, joita kirjastojen kouluihin sijoittamisessa on huomioon otettava. Ennen kaikkea tulee niiden olla sellaisia, että ne sallivat oppilaille mahdollisimman helpon pääsyn kirjojen luo sekä tekevät opettajan vaivannäön kirjain käyttämisessä jokapäiväisessä opetuksessa ja niinhy- vin sisällöltään oikeiden kuin eri ikäisten oppilaiden käsitys- kyvyn mukaisten kirjain löytämisessä niin vähäiseksi kuin suinkin.

Tämmöinen järjestys on tietysti helpointa saada ai- kaan pienissä kouluissa, kuten meidän kansakoulumme ylipäänsä ovatkin. Niissä on koulukirjasto luonnollisesti asetettava itse luokkahuoneeseen. Kirjastossa tulee olla itsenäisenä osastona pikkuinen käsikirjasto, jota oppilaat ovat totutettavat itsenäisesti käyttämään. Toisen osaston muodostavat ne kirjat, joita joko sopii käyttää opettajan johdolla luokalla luettavaksi eli sattuvan vapaahetken ai- kana taikka lainataan lapsille kotiin. Osastokouluissa on kyllä järjestetty n. s. hiljaisia harjoituksia niille vuosiosastoille, jotka muuten joutuisivat toimettomiksi silloin kun opettaja työskentelee muiden osastojen kanssa. Keino onkin mukiin menevä; epäkohta on vaan siinä, että opettaja, jonka tulee pitää silmällä toisten osastojen hiljaisia harjoituksia — oi- keinkirjoitusta, laskentoa, piirustusta j. n. e. — ei voi koko sielullaan kiintyä samaan tapahtuvaan muiden osas- tojen opetusaineen suulliseen käsittelyyn. Kirjaston kir- jain lukeminen soveltuisi erinomaisesti silloin tällöin hil-

jaisten harjoitusten asemesta. Sitä varten ja muutenkin pitäisi kirjastossa olla sellaisten nuorten lasten varalta, jotka eivät vielä ole oppineet kunnolleen lukemaan, valikoima kuvia ja kuvakirjoja, joiden alla on lyhytsanainen painettu tai käsinkirjoitettu selitys sekä muutamia vuosikertoja kuvallisia lastenlehtiä. Suurempien lasten tarpeeksi taas pitäisi olla heidän ikäkaudelleen soveltuvia kertomuksia ja historiallisia romaneja sekä tietokirjoja, joiden sisältö käsittelee koulussa esiintyviä opetusaineita; samoin myös suomalaisten runoilijain teoksia, erittäinkin sellaisten runoilijain tai sellaisia runoja sisältäviä teoksia, joista koulussa isänmaanhistorian tai muun aineen yhteydessä on puhuttu, taikka joita suorastaan sopii luettaa luokalla muiden aineiden täydennykseksi.

Kun sitten kouluissa luetaan esim. maantiedontunneilla Afrikasta, ja lapset saavat lukeakseen »Livingstonen matkat» tai »Läpi neekerien maanosan», tai Stanley'n »Kalulu; prinssi, kuningas ja orja» niin kuinka pysyvän ja voimakkaan kuvan he saavatkaan silloin Afrikan aarniometsistä, sen vuolaista virroista, sen autoista erämaista ja sen alkuperäisistä asukkaista verrattuna siihen laihaan ja tyypistyneeseen yleiskatsaukseen, minkä oppikirja ja opettajan hätäinen esitys yksin niistä olisivat jättäneet. Luonnonhistoriaa taas valaisevat monet muut matkakertomukset ja onhan jo suomeksi ilmestynyt huvittavia lukukirjoja keksintöjen y. m. luonnontieteellisten havaintojen alalta. Romanien ja kertomusten käyttämisestä asiatietojen valaistukseksi ja täydentämiseksi mainitsemme esim. Santeri Ivalon »Juhon Vesaisen». Miten haihtumattomasti sen henkilöt ja tapaukset painuvat mieliin ja kuinka toisenlaisen valaistuksen sen luettuaan saakaan koko Pohjois-Suomen varhaisempi historia ja veljeskansain vimmaisen kiihkon kamalat seuraukset. J. A. Friisin »Laila» antaa lempeän kuvan lappalaisten ja Ruijan suomalaisten vanhemmasta elämästä, Rudyard Kiplingin kuvaukset »Indian viidakoista» vievät lukijan vastustamattomalla voimalla meille muuten niin vieraan maan outoihin oloihin; puhumatta nuorten lempikirjasta, »Välskärin kestopuksista», jota tuskin on pidettävä kansakoulun vauraammille oppilaillekaan liian

laajana tai vaikeana kirjana. Ja onhan nyt jo suomalaisessakin kirjallisuudessa varaa valita paljon muitakin.

Koulukirjastossa, tai ainakin saman kunnan koulukirjastoille yhteisesti käytettävänä, tulisi olla muutamista pienenpuoleisista teoksista niin monta kappaletta, että siitä riittäisi kappale kullekin saman osaston lapselle, jotta lukeminen voisi tapahtua samaan aikaan ja väleen; luetua keskustelisi opettaja lasten kanssa kirjan esittämistä aatteista taikka kirjoituttaisi lapsilla siitä lyhyen selostuksen tai vaikkapa kokonaisen aineen.

Vielä pitäisi koulun käytettävänä olevassa kirjastossa olla oppilaiden jokapäiväistä kotielämää valaisevia amatillisia kirjoja, mutta joihin koulu ei ajan puutteen vuoksi tai opetuksen hajaannuksen pelosta käy käsiksi. Suurin osa kansakoulujemme oppilaista on maatalonviljelijöiden vanhempain lapsia ja kuinka monesti onkaan sen tähden opettajain ja varsinkin vanhempain taholta esitetty vaatimus, että maataloudelle on kansakoulun opetuksessa annettava sijaa. Mutta kunhan koulukirjastot varustetaan helppotajuisilla maatalousoppikirjoilla ja kun kansakoulupoikia opastetaan niitä vapaa-aikoinaan ymmärryksellä lukemaan sekä neuvotaan luottamuksella kääntymään opettajalta saamaan yksityistä selvitystä, milloin kirjassa esiintyy niin »kankea paikka», ettei nuori tietoniekka siitä omin voimin saa selkoa, niin varmaa on, että kansakoulu tällä tavalla edistäisi kansamme maataloudellista sivistystä lähes yhtä paljon kuin jollakulla pintapuolisella lukujärjestykseen merkityllä koulutunnilla. Samoin olisi saaristokoulujen kirjastoissa oleva kalastus-elinkeinoa edistäviä kansantajuisia esityksiä j. n. e. Täten saavutettaisiin elävä ja terve yhteys kirjatietojen ja todellisen elämän kokemusten kesken.

Jos suurissa, moniluokkaisissa kouluissa tahdotaan oppilaille valmistaa samanlainen helppo pääsy käsikirjain pariin ja samanlainen kirjaston välitön liittäminen opetukseen, niin on silloinkin turvaututtava *luokkakirjastoon*, jonka kirjavarat ovat valikoidut luokan oppilaiden iän ja heille opetettavaksi aiotun käsittepiirin vaatimuksien mukaan. Sellainen vähäisen, mutta valikoidun kirjamäärän sisältävä luokkakirjasto, käsittäen sekä käsikirjoja

että kotiin lainattavia kirjoja ja asetettuna luokkakaappiin luokan varsinaisen opettajan hoitoon, on yleinen monin paikoin ulkomailla, lieneepä yksi ja toinen opettaja Suomessakin sellaista yritellyt. Kaikkiialla sanotaan tämän tapaisten pikkü kirjastojen luoneen ikäänkuin uuden hengen oppilaiden lukuihin ja opintoihin; sen huomion on myöskin suomentaja omassa luokassaan mielihyvällä pannut merkille.

Laajemmat *yhteiset koulukirjastot* eivät luokkakirjastojen perustamisella käy tarpeettomiksi. Ensinnäkään ei luokkakirjasto pysty tyydyttämään lahjakkaampain ja erikoisharrastuksia omaavain oppilaiden lukuhalua. Toiseksi luokkakirjastojen jossain määrin suljettu ja koulunomainen luonne tekee suotavaksi, että oppilailla on tilaisuutta päästä käyttämään laajempaa ja vapaampaa kirjastoa, jossa kirjoja on useammalta eri alalta ja runsaammalta valittavana. Myöskin tällaiset yhteiskoulukirjastot ovat jaettavat aineiden ja oppilaiden ijän mukaan. Suomen Opettajayhdistyksen toimesta on äskettäin järjestetty tällainen mallikoulukirjasto ja on se toistaiseksi sijoitettu Tehtaankadun (n:o 15—17) kansakouluun Helsingissä. Tämä malli-koulukirjasto on myöskin ulkonaisten varustustensa puolesta kaikin puolin hyvin sekä ajanmukaisinten järjestelmän mukaan järjestetty.

Kaikista kirjastoista, siis myöskin ylempänä mainituista erilaatuisista koulukirjastoista, on sitä suurempi hyöty mitä monipuolisempi luettelo niistä on laadittu; jos mahdollista, niin joka ainoasta eri kirjasta tulisi olla erikoiselostus. Voisi luulla, että aivan pienissä kirjastoissa, etenkin luokkakirjastoissa, luettelo on vallan tarpeeton, mutta niissäkin se on erittäin hyödyllinen olemaan — ei kirjain löytämisen tähden, vaan siksi, että oppilaat tulisivat näkemään mikä yhteys kirjoilla ja luettelolla on ja oppisivat luetteloita pienissä oloissa käyttämään, voidakseen tulla toimeen suuriin kirjastoihin jouduttuaan. Luetteloiden käyttämisessäkin tulee opettajan ohjata oppilaitaan.

Myöskin *kuvastot* eli kuvakokoelmat voidaan samain perusteiden mukaan jakaa *luokka-* ja *yhteiskuvastoihin*.

Oppilaiden suhteen kirjastoon tulisi kernaimmin perustua vapaaehtoisuudelle, niin että lasten mielestä kir-

jastot ja kuvastot ovat järjestetyt sentakia, että heillä olisi tilaisuutta vapaa-aikoinaan huvittavaan toimintaan ja että he helposti voisivat saada apua kirjoituksiinsa ja muuhun koulutyöhön. Jota enemmän koulukirjastojen käyttäminen säilyttää vapaaehtoisuuden leimansa, sitä paremmin koulukirjastot voivat täten arvaamattomassa määrässä edistää ja toteuttaa koulun pyrkimyksiä saada koulutyö oppilaille niin hupaiseksi ja heidän tiedonhalunsa niin heille, että he itsetajuisesti tuntevat tarvitsevansa päästä tietämään asioista enemmän kuin mitä koulu voi heille rajoitettuna työaikanaan antaa.

Ja jos kirjasto erityisesti viehättää lapsia, niinkuin se aina tekeekin, jos sen sisältö on ymmärryksellä valikoitu, niin mikä on silloin luonnollisempaa kuin että heidän apuaan käytetään sen aikaansaamiseksi ja hoidossa. Silloin lapset tulevat yhä syvemmin käsittämään, että kirjastot ovat juuri heidän hyödykseen; se lisää heidän rakkauttaan kirjoihin ja laajentaa heidän kirjallisuuden-tuntemustaan; se myöskin herättää heissä halua ja tottumusta pidellä kirjoja huolellisesti. Silloin voi kirjasto myöskin odottaa heiltä yhden tai toisen pikku lahjan. Mutta lapset eivät mielellään rupea suorittamaan lainausmaksuja — siitä luonnollisesta syystä, että vanhemmat eivät halua tai eivät katso voivansa antaa lapsilleen siihen tarkoitukseen rahaa. Koulukirjaston tulee siis olla kouluun samassa suhteessa kuin luonnonhistoriallinen tai fysikalinen kokoelma: koulun asia on panna se toimeen ja sitä ylläpitää.

Opettajat, joille koulukirjastojen perustaminen ja hoito luonnollisesti pääasiassa lankee, oppivat kyllä pian kirjastossa näkemään erinomaisen välineen opetuksensa hedelmöittämiseksi sekä apuneuvon, millä päästä miellyttävällä tavalla vapaampaan ja läheisempään henkiseen yhteyteen oppilaittensa kanssa kuin mihin useimmat muut koulutoimet voivat antaa aihetta. Mutta *välttämättömänä edellytyksenä* siihen kuitenkin luonnollisesti on se, että opettaja *itse rakastaa kirjoja*, että hän *itse tuntee kirjoja* ja että hän *itse osaa hoitaa kirjoja*.

Tämmöisten edellytysten jakaminen täytyy olla seminaarien asia ja siihen ne pystyvät pääasiallisesti niillä sa-

moilla keinoilla, joista tässä kirjassa on pitkin matkaa ollut puhetta. Seminareissakin on pantava erityistä huomiota siihen, että oppilaat saavat ohjausta käsikirjaston — joka seminareissa saisi olla verraten laajakin — käyttämisessä; että heillä kirjallisuudenhistorian opetuksen ohella olisi käytettävänään niin runsas valikoima kaunokirjallisuutta kuin mahdollista. ja että heidän opetuksensa ja toimensa opiskeluaikanaan järjestettäisiin siten, että se aiheuttaisi heitä silloin tällöin etsimään kirjastosta lähteitä vapaampien ja laajempien tietomäärien hankkimiseen jossakin tai joissakin erikoistiedoissa kuin mihin tavallinen luokkapetus velvoittaa. Ja vaikka viime aikoina onkin suuria muutoksia seminarien opetustavoissa tapahtunut, niin on näissä oppilaitoksissa ilman erityisiä varokeinoja yhä edelleen se vaara helposti tarjona, että läksyjen päähänpäntäys joutuu liian suuressa määrässä etualalle siitä johtuvine pintapuolisine käsitystapoineen ja kieroine suhteineen kirjallisuuden oikeaan käyttämiseen nähden.

Jospa siis seminarit todella alkaisivat oppilailleen opettamalla opettaa rakkautta kirjoihin panemalla heidät työskentelemään kirjastoissa ja neuvomalla kirjain oikeata käytäntöä, niin varmaan opettajakirjastotkin, kuten jo edellä huomautettiin, nousisivat siitä notkosta, johon ne nyt ovat vajonneet. Ja silloin ei ainoastaan opettajan oma kouluopetus tulisi runsassisältöisemmäksi ja eloisammaksi, vaan hän todella pystyisi suorittamaan koulun tärkeimmän tehtävän: lasten kasvattamisen oikeaan suhteeseen kouluun ja elämään — kirjoihin ja käytäntöön.

* * *

Tämän kirjan esittämiä ehdotuksia tietenkin vastustetaan sillä väitteellä, että koululla *ei ole aikaa* toteuttaa niitä. Kansakoulussa varsinkaan ei ole aikaa ja seminareissa sitäkin vähemmän. Tähän vastaamme ensiksikin niin, että koulu, kehittämällä lasten lukutaitoa, edistää niin suuressa määrässä oppilaiden vastaanottavaisuutta ja kykyä itsenäiseen työskentelyyn, että se varmasti säästää koulun työtä muulla taholla, esimerkiksi äidinkielen kirjallisissa ja muodollisissa harjoituksissa.

Mutta sitten on kysymys ajasta myöskin välittömässä yhteydessä seuraavan kysymyksen kanssa: minkä arvoisena on pidettävä kykyä heppoudella ja ymmärryksellä käyttää eteen sattuvaa kirjallisuutta. Ainakin ne, joiden mielestä koulun tärkein tehtävä on juuri tätä kykyä kehittää, ne myöskin myöntävät, että siihen *on saatava aikaa*, vaikkapa koulun muille aineille myönnettyä aikaa vähentämällä.

Ja aikaa on kyllä ilmestyvä, kun vaan Suomen opettajistossa syntyy ja kehittyy sellainen voimakas tunne, että koulu ei täytä velvollisuuttaan oppilaitaan kohtaan niin kauvan kuin se ei opeta heitä käsittämään ja tuntemaan kirjoja niiksi hyväiksi ja uskollisiksi ystäviksi, jotka auttavat heitä elämään elämänsä runsassisältöisempänä, kunnollisempana ja onnellisempana kuin ilman kirjoja, ja niin kauvan kuin koulu ei opeta heitä käyttämään hyväkseen näitä alttiita avustajia.

Tässä esitetty työala on kerran pääsevä suureen voimaan, sillä se on sen työn paras liittolainen, joka tahtoo edistää henkistä vapautta. »Se on vapaa mies, joka osaa lukea» — sillä kirjain avulla voi hän tuottaa itsenäisiä ja harjittuja ajatuksia.

Ja se pääsee suureen voimaan siitäkkin syystä, että se tukee sitä työtä, joka pyrkii tasottamaan luonnottomia ja turmiollisia yhteiskunnallisia vastakohtia. Se edistää yleistä valistusta ja siten myös sen yhdistävää voimaa; se pyrkii rakentamaan kaikille yhteiskuntaluokille yhteisten elämäsmuotojen perustaa ja yhteisiä henkisiä harrastuksia; se herättää mielet ottamaan vastaan sitä suurta määrää hyvyyttä ja kauneutta, joka tässä maailmassa on ihmislapsille yhteistä.

7. Kirjastojen kuntoonpano.

Seuuraavassa annetaan muutamia tärkeimpiä neuvoja kirjastojen järjestämisessä ja hoidossa, vaikka tämän kirjan tarkoitus ei olekaan esittää mitään kirjastonhoidon opasta, koska Kansanvalistusseuran kustannuksella on sellainen erikseen ilmestynyt, joka on saatavissa sekä mainitulta seuralta että kirjakaupoista *).

Kantaluettelo. Kaikki kirjastoon ostetut ja lahjoitetut kirjat ovat merkittävät aikajärjestyksessä *kantaluetteloon* eli inventerauskirjaan. Sitä sanotaan toisinaan myös hankintaluetteloksi. Kansanvalistusseuralta saa ostaa valmiiksi viivotettuja kantaluetteloita. Sen voi kyllä itsekin viivottaa ja on siinä ilmoitettava ainakin seuraavat asiat: päiväys milloin kirja on saapunut kirjastoon, kantanumero (joko juokseva tai kunakin vuonna alusta alkava, joka merkitään esim. 1908/24, 1908/25 j. n. e.), paikka- eli kirjastomerkki, tekijän nimi, kirjan nimiö, painos, painopaikka ja -vuosi. Jos koko on tavallisesta 8-taitteisesta (8:o) poikkeava, on syytä merkitä sekin joko kirjoittamalla tai merkillä, esim. 4:o. Lisäksi on vielä mainittava onko kuvia tai karttoja, sekä sivuluku ja hinta. Eri sarakkeeseen tehdään muistiinpano, kuka kirjan on mahdollisesti lahjoittanut, koska sidottu, mistä syystä poistettu kirjastosta j. n. e.

*) *Granfelt, A. A.*, Opas kansakirjastojen hoidossa, Helsinki 1905. 158 siv. 8:o. Hinta 2 mk. 50 p.

Kun kirjastoon tilataan vihkottain ilmestyviä teoksia tai aikakauslehtiä, niin on syytä laatia kutakin vuotta varten yksinkertainen taulu, jossa on peräkkäin kirjoitettuna kunkin tilatun teoksen tai aikakautisen julkaisun nimi ja nimen jälessä vihkojen lukua ja kuukausia vastaava määrä sarakkeita. Sarakkeeseen merkitään numerolla milloin mikin vihko tai numero on saapunut.

Kirjain sidotus on kirjastonhoidossa varsin tärkeä seikka, sillä huonosti sidotut kirjat tulevat pian käyttökunnottomiksi. Jos kirjaston kirjat tilataan Kansanvalistusseuralta, joka muutenkin on aina edullisinta, niin on parasta heti sidotuttaa kirjat seuran välityksellä, sillä seura panee parhaansa saadakseen halpaa ja lujaa työtä, pyytämättä siitä itselleen mitään voittoa. Nykyisin seuran sidottamat koulukirjasto-kirjat päällystetään eräänlaisella pesua kestäväällä kankaalla, jota kutsutaan »dermatoidiksi».

Jos kirjasto itse sidottaa kirjansa, niin on käännyttävä kunnollisen sitoijan puoleen ja pyydetävä, että hän varustaisi ensimmäisen ja viimeisen arkin, joihin kirjan väänteleminen ankarimmin koskee, palttinakaistaleella, pyöristäisi kirjankansien ulkokulmat ja varustaisi ne joko palttinalla tai pergamentilla (huom. ei voipaperilla!) ja sitoisi kunkin arkin »kokonaan läpi», eikä kahta tai kolmea arkkia samalla kertaa.

Jos varat suinkin myöntävät, on kirjan nimi ja kirjastomerkki painettavat kullalla tai värillä kirjan selkään.

Kirjain leimaaminen ja numeroiminen. Kirjoihin on omistajan, s. o. kirjaston nimi kirjoitettava tai mieluummin leimattava. Hyvä olisi hankkia pienellekin kirjastolle oma kummileimasin (kiintonaisella kädensijalla varustettu). Se ei maksa paljoa, jos tilaus tehdään Kansanvalistusseuran kautta, jolloin se myös tulee tarkoituksenmukainen. Leima painetaan usein kanteen, mutta aina se on painettava nimiölehden takasivulle. Tapana on myös leimata II:s, 51:s, 101:s sivu j. n. e. Kirjaan sidotut kuvalehdet ja kartat on myös paras erikseen leimata.

Nimiölehden takasivulle, usein myös kanteen, merkitään se numero, joka kirjaa vastaa kantaluettelossa.

Kirjain luokittelu ja merkitseminen. Pienessä kirjastossa ei kirjain luokittelu sisältönsä mukaan ole erittäin tärkeä. Käytännöllisintä on kuitenkin jakaa pienikin kirjasto aineenmukaisesti osastoihin ja merkitä tämä jako kirjaan; siten sen voi nopeasti löytää ja nopeasti panna paikoilleen. Suurissa kirjastoissa on luokittelu ja kirjain järjestelmällinen merkitseminen mitä tärkein toimitus kirjaston hyvässä järjestyksessä ja käyttökunnossa pysymiseksi. Aikojen kuluessa on keksitty mahdoton joukko erilaisia luokittelu- ja merkitsemistapoja, mutta seuraavassa esitämme ainoastaan sen järjestelmän, jota käytetään Kansanvalistusseuran uusissa luetteloissa eli n. s. amerikalaisen kymmen-(decimali-) järjestelmän.

Sen mukaan jaetaan kirjallisuus 10 pääluokkaan, joita ei merkitä kirjaimilla A, B, C, j. n. e., kuten usein on tapana, vaan numeroilla, alkaen 0:sta. Luokat ovat seuraavat:

0. Kokoelma- eli yleiskirjat.	5. Luonnontiede.
1. Uskonto.	6. Käytännöllinen taito
2. Filosofia.	7. Taide.
3. Yhteiskuntaoppi.	8. Kaunokirjallisuus.
4. Kielet.	9. Maantieto ja historia.

Tämän järjestelmän periaate on se, että aivan pienissä kirjastoissa käytetään tätä yksinkertaista jakoa. Mutta jos kirjasto laajenee, niin laajennetaan luetteloakin kymmenkertaisesti siten, että kukin pääluokka jaetaan kymmeneen osastoon. Siten esim. 3:teen pääluokkaan, s. o. yhteiskuntaoppiin luetaan *kasvatus*, mutta siihen kuuluvat myös valtio-oppi, kansantalous, hallinto, tavat y. m.; kasvatusta on siinä merkitty 7:ksi osastoksi ja se merkitään siis näin: 37, ja luetaan: »3:nen pääluokan 7:s osasto» eli vaan lyhyesti »37». Kun kirjasto yhä laajenee, niin jatketaan luokittelua ja luokkamerkkejä uudella 10:n jaolla, joten kasvatuksen alaan kuuluva 4:s alaosa, *itsekasvatusta* käsittelevä kirjallisuus merkitään 374. Amerikan jättiläiskirjastoissa käytetään aina 6:een numeroon saakka, s. o. kirjallisuus on ajateltu jaettavaksi 999,999 eri osastoon. Osastojen numerointi toimitetaan kansainvälisen malliluettelon mukaan.

Järjestelmä tuntuu ensi näkemältä yhtä kuivanjäykältä ja koneelliselta kuin metrijärjestelmä oli aikoinaan vanhoille ihmisille, mutta käytännössä se on osottautunut vallan mainioksi.

Kirjat järjestetään hyllyille sitten näiden luokkanumeroiden mukaan välittämättä siitä, onko kaikkia luokkia edes edustettuna eli siis tähän tapaan: 0, I, I, I, 3, 3, 3, 5, 5, 5, 6, 8, 8, 8, 9, 9, j. n. e. Huomaamme heti, että tämä merkki ei vielä riitä, sillä voisihan esim. osastoa 5 olla useita hyllyllisiä. Kussakin osastossa järjestetään kirjat sentähden vielä tekijän alkukirjaimen mukaan ja koska samalla kirjaimella alkavia tekijännimiäkin saattaa samasakin osastossa olla koko joukko, niin on järjestetty erityinen tekijämerkkitaulukko, josta voi hakea kullekin tekijälle sopivan numeron alkukirjaimen viereen. Luokkanumero ja tekijämerkki yhdessä muodostavat kirjan paikkamerkin eli »kirjastomerkin», jonka mukaan kukin kirja itsestensä hakee paikkansa kirjakaapissa. Samannimisen tekijän eri teokset erotetaan merkitsemällä kirjannimiön (tittelin) ensimmäinen kirjain (pienellä kirjaimella) tekijän nimeä osottavan alkukirjaimen viereen. Esim. Bergroth, Suomen kirkko, merkitään, koska se kuuluu uskonnon alalle ja sen 7 ala-osastoon eli kirkkohistoriaan: 17 B,s tai 170 B,s.

Koulukirjastoissa tulee erikseen lisä-merkki, joka osottaa mille ikäkaudelle kukin kirja on sovelias. Siihen käytetään joko roomalaisia numeroita tai tähtösiä. Meillä lie-nee koulukirjastojen kolmiajako mukavin: I = kansakoulun 1 ja 2 osaston, II = kansak. 3 ja 4 osaston oppilaille ja III = koulusta päästetyille nuorisolle sekä jatkokurssien ja jatkokoulujen oppilaille sovelias kirjallisuus.

Kirjastomerkki kirjoitetaan kanteen ja joko painamalla tai paperilipulla selkään, aina samalle korkeudelle ainakin saman osaston kirjoissa.

Kirjakaapit tehdään eri kirjastomuotoja varten eri tavalla, joko yksi- tai kaksipuoleisia. Hyllyjen ulkoreunojen tulee olla pyöristetyt kirjain kulumisen ehkäisemiseksi. Kirjain pitää seisoa kohtisuorina hyllyillä, muuten ne painuvat rumiksi, jopa rikkikin. Rautalevystä käännetty »kirjantuki» tekee sen mahdolliseksi vajanaisellakin hyllyllä. Paras kirjantuki saadaan käärasemällä tasasärmäinen tiili-

kivi (esim. »tulenkestävä») lujaan paperiin, esim. rautapaperiin.

Luettelon teko on kirjastonhoitajan tärkeimpiä tehtäviä. Nykyisin laaditaan kaikenlaiset aakkoselliset ja sen tapaiset vaihtelujen alaiset luettelot *korttiluetteloiksi*, koska siten uudelleen kirjoittaminen, pyyhkiminen ja sekasokuei tule kysymykseen, vaan pysyy se ijäti nuorena ja käyttökelpoisena. Kirjastokorteillekin on vakautunut kansainvälinen mitta (3 × 5 engl. tuumaa) ja on niitäkin paras tilata Kansanvalistusseuralta, sillä on tärkeätä, että kaikki kortit ovat aivan yhtä suuria.

Kortit säilytetään erikoisissa tarkoituksenmukaisissa puulaatikoissa, joissa niitä on helppo selailta ja johon ne ovat kunkin kortin läpi kulkevalla rautatangolla kiinnitettyt. Kun uusia kirjoja tulee kirjastoon, kirjoitetaan jokaisesta eri kortti, rautatanko vedetään ulos ja kortit järjestetään entisten väliin ankaran tarkkaan aakkosjärjestykseen. Jos kirjastosta poistetaan kirjoja, poimitaan vastaavat kortit luettelostakin pois; jäljelle jäävät ovat yhä edelleen hyvässä järjestyksessä.

Korttiluettelo tuntuu aluksi tulevan kalliiksi, mutta pian jokainen huomaa, mikä etu on siitä, ettei luettelo tarvitse koskaan kokonaan uudistaa. Se siis ajan mittaan tulee kaikkein halvimmaksi.

Korttiluettelon käytäntö on niin laaja ja monipuolinen, että sitä ei tässä voi ryhtyä tarkemmin selittämään; se on kuitenkin niin selvä ja johdonmukainen järjestelmä, että jokainen itsestensä huomaa miten sitä mihinkin tarkoitukseen on käytettävä. Seuraavalla sivulla olevat kuvat osottavat, miten ne kaksi tavallisinta korttimuotoa kirjoitetaan, jotka pienissäkin kirjastoissa tulevat kysymykseen. Mainittu *Granfeltin* »Opas» antaa tässäkin kohden runsaasti ohjausta.

Lainausliike. Kullakin kirjastolla on omat »lainausasetuksensa» paikkakunnallisia tarpeita silmällä pitäen ja on ne naulattu joko kirjaston seinälle tai liimattu kunkin kirjan kanteen. Koulukirjastoissa lienee 2 viikkoa kohtuullinen lainausaika. Lainausmaksu olisi kaikkialla poistettava, mutta huolettomia lainaajia ei voida ilman pientä »sakkoa» pitää järjestyksessä. Ja jos sakkoa on laiminlyönneistä määrätty, niin on se aina ja kaikilta syyllisiltä järkähtämättä vaadittava.

170	<i>Bergroth, Elis.</i>
<i>B,s</i> 290, 308	Suomen kirkko, sen kehitys, sen vaikutus kansaan ja sen suhde valtioon. Kuvallinen, 8:o. 915 siv. 1903. Porvoossa, Werner Söderström. Hinta 15: —. Osa 1, 2 ○

Kirja löytyy tekijän nimen mukaan hakiessa.

170	Suomen kirkko. 1903.
<i>B,s</i> 290, 308	<i>Bergroth, Elis.</i> Osa 1, 2 ○

Kirja löytyy nimiön (tittelin) mukaan hakiessa.

Lainauksen muistoon merkitseminen tapahtuu pienissä luokkakirjastoissa paraiten siten, että ison paperiarkin tai mieluummin vielä pahvitaulun vasempaan reunaan kirjoitetaan kunkin lainaajan, s. o. oppilaan nimi sarakkeeseen toinen toisensa alle; nimien väliin vedetään vaaka-suorat viivat. Sitten vedetään pystysuoraan sarakkeita niin tiuhaan, että syntyy pieniä neliöitä. Lainajan nimen perässä olevaan neliön yläosaan kirjoitetaan kirjan numero ja lainauspäivä sekä alaosaan päivä milloin kirja palaute-taan. Sellainen taulu tehdään uusi kutakin lukuvuotta varten ja on se sangen havaannollinen.

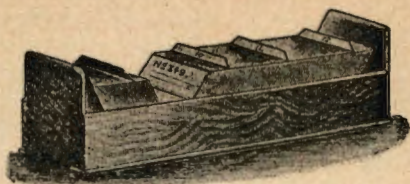
Isompia koulukirjastoja ja tavallisia kansankirjastoja varten pidämme seuraavan »Brownen» lainaustavan ehdottomasti muita paljon etevämpänä, koska se säästää sekä työtä että aikaa ja etenkin koska se pakottaa lainauksen aina pysymään säädetyssä järjestyksessä ja helpottaa kirjastotilaston aikaansaamista.

Järjestelmään kuuluu seuraavat välineet: jokaisen kirjan etukannen sisäpuoleen on liimattu paperinen tasku (acme-tasku) ja kussakin taskussa on irrallinen kortti, johon on merkitty tekijän nimi, kirjan nimi ja kirjasto-merkki. Kullekin lainaajalle annetaan kirjastosta pienen paperipussin muotoinen lainauskortti, yksi, jos kirjastosta annetaan vaan yksi kirja kerrassaan lainaksi, kaksi, jos kaksi j. n. e. Vielä tarvitaan halpa kumminen päiväys-leima (maksaa noin 2 mk.)

Kun nyt joku haluaa päästä lainaajaksi, niin antaa kirjastonhoitaja hänelle lainauskortin eli -pussin, johon kirjoitetaan hänen nimensä ja asuntonsa. Milloin sitten lainaaja haluaa jonkun kirjan, niin ottaa kirjastonhoitaja kirjan taskussa olevan kortin ulos, pistää sen lainaajalta ottamaansa pussiin ja merkitsee joko kynällä tai leimasimella kirjan kanteen liimattuun liuskaan sen *päiväyksen*, milloin kirja *viimeistään on tuotava takaisin*. Sitten saa lainaaja kirjan; hänen pussinsa kirjaa edustavine kortteineen jää kirjastoon. Muuta merkitsemistä ei tarvita.

Kunkin lainauspäivän loputtua järjestetään kortit luokkanumeroitensa mukaan; korttien s. o. lainausten luku eri luokissa merkitään tilastokirjaan ja pusseissa yhä edelleen olevat kortit asetetaan siinä järjestyksessä seisomaan kapeaan laatikkoon. Sen päivän korttikasan eteen asetetaan hieman korkeampi pahvikaista, jossa on eräpäivä eli se päivä merkittynä, jolloin kirja viimeistään on takaisin tuotava. On myös tapana käyttää suurinta luokkaa, kaunokirjallisuutta, varten eriväristä kirjakorttia, joten lajittelu käy helpommaksi.

Kun kirja palautetaan, katsoo kirjastonhoitaja kirjan kannesta »eräpäivän». Ottaa sitten sen päivän kohdalle kertyneistä korteista pusseineen sen, joka vastaa kirjan kirjasto-merkkiä, pistää kortin kirjan taskuun ja kirjan kaappiin sekä antaa pussin lainaajalle, joka taas saa ottaa sillä uuden kirjan jos haluaa, tai pistää taskuunsa toiseen kertaan. — Jos kirjaa ei »eräpäivänä» palauteta, siirretään pussit heti »protesteerattujen» lainain joukkoon ja lainaaja sekä muistutetaan laiminlyönnistään valmiiksi painetuilla kirjekorteilla että sakotetaan.

Lainauskorttilaatikko.

Kirjoittaminen tätä lainaustapaa käyttäen supistuu eräpäivän leimaamiseen; hakeminen on pienitöisempi kuin päiväkirjaa käyttäen ja kaikenlainen kyseleminen tulee aivan tarpeettomaksi. Itse lainaus käy pienen harjoituksen perästä sangen väleä, joten yleisö pääsee kiusallista odotuksesta.

Kaikkia tähän järjestelmään tarvittavia välineitä on saatavissa Kansanvalistusseuralta.

Kuvastojen kuntoonpano. Kuvat (katso siv. 19) liimataan jollekin tanakalle paperille, esim. rautakarttuuspaperille, johon voi kirjoittaaakin. Pohjapaperit olkoot paria, kolmea suuruutta, mutta kussakin lajissa yhtä suuret. Kullekin pohjalle liimattakoon ainoastaan yhtä asiaa koskevia kuvia. Jos kuva on pieni, mutta pohja iso, niin jätettäköön tilaa mahdollisesti myöhemmin saataville muille kuville. Suuremmat pohjapaperit kuin 20×30 cm. ovat epäkäytännöllisiä.

Kerääntyvät, säilytettäväksi soveltuvat kuvat kuten puupiirokset, kuvapostikortit ja kuvat kaikenlaisista poistettävistä oppikirjoista, hintaluetteloista y. m. leikataan mikäli mahdollista suorakulmaisiksi ja säilytetään pahvilaatikossa kunnes tulee tilaisuutta ne liisteröidä pohjuksille. Kun kuvia kiinnitetään, niin liisteröidään kuvat, ei pohja, ja painellaan se kuivalla rievulla tasaisesti kiinni. Liisteriä on jätettävä kuvaan mieluummin vähän kuin paljon; ilmarakkoja ei saa jättää.

Pohjuksien vasempaan yläkulmaan merkitään samanlainen kirjastoluokkamerkki kuin kirjoihin, oikeaan kuvan sisällys sanoilla esim.: »Japanilaisia», »Siirtolaisten matka-

havaintoja», »Apinoita», »Erilaisia voimavaunuja», »Suomen kirkkoja» j. n. e.

Taulut säilytetään paperipusseissa tai pahvirasioissa, joissa on päällä lyhytsanainen luettelo tauluista. Paremman puutteessa saa sellaisen pussin tavallisesta isohkosta kaupiaan tavara-pussista kääntämällä se poikittain kaksinkerroin ja leikkaamalla kieleksi kääntyvästä osasta alapuolen pois. Rasiat ja pussit säilytetään kirjain tavoin pystysuorassa asennossa hyllyillä; pusseja sopii myös säilyttää syrjällään tarpeeksi korkeissa laatikoissa.

* * *

Emme rupea väittämään, että edellä esitetyt kirjastojen ja kuvastojen järjestys- ja hoitotavat ovat ainoat oikeat ja ehdottomasti käytännöllisimmät, sillä kirjastotekniikki on alituisen kehityksen alainen kuten kaikki muukin inhimillinen toiminta. Mutta tärkeänä pidämme, että pienen maan, kuten meidän, kirjastojen hoitokin olisi mahdollisimman suuressa määrässä yhdenmukainen. Ja varsinkin koulukirjastojen alalla pidämme yhdenmukaisuuden erinomaisen tärkeänä, tärkeämpänä kuin sen onko tämä tai tuo järjestelmä hieman käytännöllisempi. Siihen on monta syytä. Opettajat esim. vaihtuvat usein, joten on tärkeätä, että he saavat hoitaa kirjastoa uudessa paikassaan kuten ovat sitä hoitaneet vanhassakin. Kirjastonhoitovälineet maksavat paljon ja kirjaston uudestaan järjestämisestä on sangen paljon työtä; sen tähden on hyvä, että joku liike voi valmistaa suuria määriä välineitä ja siten voidaan niitä saada halpaan hintaan ja parempia kuin jos kaikkia valmistettaisiin vaan pienet määrät. Myöskin voidaan siten säästää paljon koneellista työtä yksityisiltä kirjastonhoitajilta. Luettelokortit esim. voitaisiin kokonaan painattaa, jos suuri määrä kirjastoja niitä tilaisi, joten paljon kirjoittamista säästyisi.

Tällä alalla jos millään saa yhteistoiminta suuria aikaa; siis on koulukirjastoaatteen ajajainkin omaksuttava tunnussana:

»Yhteisvoimin yhteistyöhön!»

Ainehisto.

Aakkosellinen ainehisto eli asialuettelo	26
Aikaa koulukirjastojen käyttämiseen	61
Centralstyret for de norske folkeskolers barne- och ungdomsbiblioteken	45
Elämäkerrat	25
»Elävä sana»	59
Fredrika-Bremer-yhdistys ..	48
Granfelt A. A.	50
Jugendschriften - Ausschüsse	42
Kansanvalistusseura ..	49, 64
Kantaluettelo	63
Key, Ellen (lainaus)	12
Kirjain käsitteleminen	35
Kirjain luokittelu	65
Kirjain numeroiminen	64
Kirjain sidotus	64
Kirjakaapit	67
Kirjaluettelot 37, 38, 49, 59,	67
Kirjastonhoidon opetusta seminareihin, Tanskan ..	47
S:n Suomen	50, 53, 60
Kirjastonhoitaja-opistot ..	37
Koneellinen sisäluku	17
Korttiluettelo	67
Kotikirjastot, amerikalaiset	35
Kotiluku-yhdistykset	31
Koulukirjastot	32, 60
— „ — Dresden'issä	44
Kuvakokoelmat, kuvastot ..	70
Kuvien käyttö opetuksessa	18, 59
Käsikirjastot	25, 34, 57
Lainausliike	67
Lastenkirjasto-olot Amerikan Yhdysvalloissa 33, Norjassa 45, Ruotsissa 47, Saksassa 42, Suomessa 49, Tanskassa ..	46
Lastenkirjastonhoitajat ..	34, 36
Lasten lukusali	34, 41
Library Journal	40
Lukukirjan käyttö	12
Lukurenkaat, amerikalaiset	31
Luokkakirjastot 36, 42, 53, 59	
Läskykirjain käyttäminen ..	13
Matkakertomukset	25, 38
National Educational Association	40
Opettajakirjastot, Suomen ..	51
Opettajakokoukset Wisconsin'issa	39
Opettajayhdistys, Norjan 45, Ruotsin 15, 47, Suomen 59, Tanskan	47
Opiskelurenkaat	32
Pienten koulujen kirjastot	57
Richard de Bury (lainaus)	3
Rolfsen, Nordahl	45
Romaninluku	22, 38, 57
Sanomalehtien lukeminen ..	28
Seminarit ja kirjastot Amerikassa 40, 41, Suomessa 52, 60	
Statens Komité til Understøttelse af Bogsamlinger (Tanskassa)	46
Steenberg, Andr. Sch.	40
Suomen kansankirjastot, lukumäärä	8, 49
Suomen kansankirjastonhoitajain Liitto	53
Suomen Naisyhdistys	49
Söderström, Verner	50
Tietokirjallisuuden lukeminen	25
Tietojen yhtenäisyys	27
Topelius, Z. (lainaus)	21
Topeliuksen nuorisonkirjasto	49
Eduskunnan myöntämä määräraha	32, 51
Vapaaehtoisuus lukemisessa	59
Vapaa opiskelumuoto	28
Wisconsin'in koulukirjasto-olot	37
Worcester'in lastenlukusali ..	41
Yhteiset koulukirjastot	59
Yhteislukeminen	30
Yleinen kansakoulukokous Norjassa 45, Suomessa ..	52
Yleiset kirjastot ja koulut	33, 36, 41

Erittäin halpahintaisia lasten ja nuorison kirjoja

Suomalaisia Satuja. I.

Sisältää 7 varsinaista, erittäin sattuvaa kansansatua. Kuvittaneet *A. von Becker*, *S. Falkman* ja *A. Reinholm*. 75 sivua. Viidettäkymmentä kuvaa. Hinta kart. 1 mk., vaatekans. 1: 25.

Valikoima Topeliuksen satuja Suomen lapsille.

Suomentanut kirjailija *Aino Kallas*, kansikuvan piirtänyt taiteilija *V. Blomstedt*. 90 siv. Hinta aistikkaissa kansissa 50 p.

Sisältää 16 eri satua ja runoa.

Kolmisoinnun Tarinoita lapsille.

87 siv. Hinta siroissa kovissa kansissa 75 p.

Sisältää 15 mitä paraiten valittua satua.

Robinson nuorempi.

Jaakkima Heikki Campen mukaan Suomen kansalle ja nuorisolle kerrottu. 215 sivua. 50 kuvaa. Hinta kovissa kansissa 2 mk.

Punainen kansa.

Kertomuksia intiaaneista.

Nuorisolle ja kansalle kirj. *Aleksandra Gripenberg*. 163 sivua. 11 kuvaa. Hinta kovissa kansissa 1 mk. 50 p.

Nämä samoin kuin muutkin lasten ja nuorison kirjat saatte edullisimmin ja mukavimmin kirjastoonne

Kansanvalistusseuralta,
Helsinki, Eerikinkatu 3.

Täydellisen lasten ja nuorison kirjaluetellon saatte
25 p:stä.

Hinta 50 p:niä

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkisivistyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton Kopiosto-korvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

Koulu ja kirjat / Andr. Sch. Steenberg; tekijän luvalla suomeksi sovitti Wm Sippola. Helsinki : Kansanvalistusseura, 1908. (Helsingissä : Raittiuskansan Kirjapaino O.-Y., 1908)

Steenberg, Andreas Schack, 1854–1929 (Tanska)
Sippola, Juho William, 1874–1938

YKL 38.22

koulukirjastot; lukeminen; lukutaito; opetus

ISBN 978-952-7533-18-5

URN:ISBN:978-952-7533-18-5

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)
Helsinki 2022